

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI**

**YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE
KULLANILAN OKUMA KİTAPLARININ
OKUNABİLİRLİKLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CEYDA YAMAN

İSTANBUL, 2022

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI**

**YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE
KULLANILAN OKUMA KİTAPLARININ
OKUNABİLİRLİKLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**CEYDA YAMAN
(200521029)**

**Danışman
(Doç. Dr. Muhammet Sani Adıgüzel)**

İSTANBUL, 2022

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
TEZ ONAY FORMU

20/07/2022

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Yabancılara Türkçe Öğretimi Tezli yüksek lisans öğrencisi 210521029 numaralı Ceyda YAMAN'ın hazırladığı “Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kullanılan Okuma Kitaplarının Okunabilirlik Durumlarının İncelenmesi: Yabancılar İçin Türkçe Metinler Örneği” konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 20/07/2022 Çarşamba günü saat 14:00’da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı .../.../20... tarihinde, saat ...:... da yapılacaktır.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kullanılan Okuma Kitaplarının Okunabilirlikleri. şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Karar
1. Doç. Dr. Muhammet Sani ADIGÜZEL (Danışman)	Kabul
2. Prof. Dr. Şaban SAĞLIK	Kabul
3. Prof. Dr. Halit KARATAY	Kabul

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ceyda Yaman

TEŐEKKÖR

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucu lideri ve Türkçeyi hak edilen değerine ulaştıran Başöğretmenimiz Mustafa Kemal ATATÖRK'ün açmış olduğu yolda çalışmış olmanın gururu içerisinde başta Gazi Mustafa Kemal ATATÖRK'e ve üzerimde emeği olan tüm öğreticilerime sonsuz teşekkür ederim.

Ceyda YAMAN

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN OKUMA KİTAPLARININ OKUNABİLİRLİKLERİ

Ceyda Yaman

ÖZET

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde ders kitaplarından sonra en sık kullanılan araç okuma kitaplarıdır. Okuma kitapları hedef dil öğrencisinin hayal gücünü geliştirmesi, okuduğunu anlamlandırması, okuma becerisini geliştirmesi gibi çeşitli konularda yarar sağlamaktadır. Bu doğrultuda okuma kitapları hedef dil öğrencisinin gereksinim duyduğu bir araçtır. Ancak bu gereksinimin karşılanması için hedef dil öğrencileri için hazırlanan okuma metinlerinin çeşitli ölçütler göz önünde bulundurularak hazırlanması veya uyarlanması gerekmektedir. Bu ölçütlerden birisi de okunabilirliktir. Okunabilirlik, bir metnin okuru tarafından kolay ya da zor anlaşılır olma durumudur. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde öğrencilerin düzeylerine uygun okuma metinlerinin hazırlanmasında okunabilirlik ile ilgili belirlenen yöntemlerden yararlanılması gerekir. Metinlerin okunabilirlik düzeyi ve puanı hedef dil öğrencisinin sahip olduğu düzeyin üzerinde çıkarsa anlamada zorluk, altında çıkarsa kolaylıktan bahsedilebilir. Bu durum okumayı ve hedef dil gelişimini etkiler ve bundan dolayı metinlerin okunabilirlik ölçütü göz önünde bulundurularak öğrencilerin düzeyine uygun sunulmalıdır. Araştırmada doküman incelemesine dayanan betimsel yöntem kullanılarak Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler için hazırlanan kitapların okunabilirlik düzeyi belirlenmiştir. Bunu belirlemek için Ateşman ve Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Formülleri kullanılmıştır. PIKTES projesi kapsamında Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi için hazırlanan “Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler” setinin okunabilirlik düzeyi Ateşman’a göre kolay iken Çetinkaya-Uzun’a göre metinlerin eğitsel düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen veriler okunabilirlik üzerine yapılan diğer çalışmalarla karşılaştırıldığında farklı sonuçlar vermiştir. Hikâye kitapları Çetinkaya-Uzun formülüne göre bağımsız düzey

ve Ateşman formülüne göre kolay olduğu tespit edilmiştir. Tüm bu farklılıklar göz önünde bulundurularak hazırlanacak yabancılar için Türkçe ders kitaplarının okunabilirlik açısından incelenmesi, alanyazın araştırmacılarına yardımcı olmasına ve dil öğretiminde hazırlanacak ders kitaplarının araştırma sonuçları doğrultusunda yarar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Okunabilirlik, Anlaşılabilirlik, Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi, Okuma Metinleri, Okunabilirlik Formülleri.

READABILITY OF READING BOOKS USED IN TEACHING TURKISH TO FOREIGNERS

Ceyda Yaman

ABSTRACT

Reading books are the most frequently used tool after textbooks in teaching Turkish as a foreign language. It is about various activities such as the target language of reading books to develop imagination, make sense of learning, and improve reading skills. In this direction, the education of the education target language learner is an education. However, in order to be this learner, it is necessary to observe or stimulate reading texts in order to learn the target language. One of these criteria is readability. Readability is the state of being easy or difficult by a reader. In the external teaching of Turkish, it is necessary to benefit from the readability of appropriate reading texts. The readability level and scores of the texts can be mentioned in the target, if the target is the level of the language learner, the conveniences can be mentioned. This situation can be affected by the means to be targeted, and therefore the readability criterion of the texts should be taken into account, which can be adapted. The readability levels of the books for those who learn the descriptive model of the study in a similar way. In order to do this, readability formulas according to Ateşman and Çetinkaya-Uzun were used. While the readability level of the “Turkish Stories for Foreign Students” set can be taught as the language of Turkish within the scope of the PIKTES project, the readability level of the set is easy according to Ateşman, but according to Çetinkaya-Uzun, the texts can be defined as educational. Successful results have been obtained with studies on the obtained readability. The Storybook is plane according to the Çetinkaya-Uzun formula and is easy according to the Ateşman formula. It will benefit from the readability lessons of the books for foreigners, which will be prepared with all this in mind, and to get information about the researches that will be prepared in the education of the textbooks that will help the literature research.

Keywords: Teaching Turkish As A Foreign Language, Readability, Reading Texts, Readability Formula.

ÖNSÖZ

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi yaygınlaşmakta olup buna paralel şekilde alanda yapılan çalışmaların sayısı da artmaktadır. Bu çalışmalardan birisi de yabancı dil olarak Türkçe öğrenenler için hazırlanan hikâye kitaplarıdır. Okuma becerisine yönelik hazırlanan bu materyaller metni anlamlandırma sürecine olumlu katkı sağlamaktadır. Bu doğrultuda oluşturulacak metinlerin yapısal zorluğunu değerlendirmek için okunabilirlik formüllerinden yararlanılmaktadır. Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılması ilk kez Ateşman tarafından 1997 yılında yapılmıştır. Daha sonra yapılan çalışmalarla Türkçenin yapısına uygun olarak çeşitli formüller geliştirilmiş ve bu formüller Türkçe metinlere uygulanmıştır. Bu bağlamda yapılan çalışmada kitabında yer alan PIKTES projesinin Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi faaliyetleri kapsamında yabancı öğrenciler için destekleyici materyal olarak hazırlanan “Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler” setinde yer alan 20 metnin Ateşman Okunabilirlik Formülü ve Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Formülü kullanılarak okunabilirlik tanımı ve puanı tespit edilmiştir.

Çalışmanın “Giriş” de PIKTES projesi kapsamında hazırlanan “Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler” setinde yer alan 20 metnin Ateşman (1997) ve Çetinkaya-Uzun (2010) Okunabilirlik Formülü açısından okuma düzeyi ve puanı nedir? Bu sorudan hareketle çalışmada yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi için kullanılacak okuma kitaplarındaki metinlerin hedef dil öğrencisinin düzeyine uygun olup olmadığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı, alt amaçlar, araştırmanın önemi, varsayımlar ve sınırlılıklara yer verilmiştir.

Çalışmanın “Kuramsal Çerçeve ”sinde ise okunabilirliğin tanımı, okunabilirlik unsurları, çocukların okunabilirlik formülleri yetişkinlerin okunabilirlik formülleri, uluslararası okunabilirlik formülleri (Dale-Chall Formülü, Flesch Formülü, Gunning’in Sis İndeksi (FOG), Powers-Sumner-Kearl Okunabilirlik Formülü, Smog Okunabilirlik Formülü, Forcast Okunabilirlik Formülü, FRY Okunabilirlik Grafik Formülü, Coleman Okunabilirlik Formülü), Ulusal Okunabilirlik Formülleri (Ateşman Okunabilirlik Formülü, Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Formülü) ve yeni okunabilirlik çalışmalarının özellikleri başlıkları kuramsal çerçeve içerisinde yer verilmiştir. Ayrıca Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında okunabilirlik formülü kullanılarak yapılan çalışmalara ve bu çalışmaların konusu, amacı ve sonuçları hakkında bilgi verilmiştir. Alanyazın taramasında ana dili olarak Türkçe öğretimi ve yabancı dil

olarak Türkçe öğretimi alanında yazılmış tez (yüksek lisans/doktora) ve makalelerden bahsedilmiştir.

Çalışmanın “Yöntem”de araştırmanın modeli, araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama yöntemi ve verilerin çözümlenmesi sürecine yer verilmiştir.

Çalışmanın “Bulgular”da ise temel (A1-A2) ve orta (B1-B2) düzeyinde hazırlanmış okuma kitabının içinde yer alan metinlerin Ateşman (1997) ve Çetinkaya-Uzun (2010) Okunabilirlik Formülü kullanılarak eğitim düzeyi ve okunabilirlik puanı bulunmuştur. Ateşman ve Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formüllerine göre hesaplanan metinlerin dağılım yüzdesi tespit edilmiştir. Her iki formül arasındaki farklara bakılmış ve yorumlanmıştır.

Çalışmanın “Sonuç” kısmında araştırmaya bağlamında incelenen hikâye kitaplarından elde edilen sonuçlar açıklanmış ve “Öneriler”de ise bulgular ve sonuçlar doğrultusunda gelecek çalışmalar için tavsiyede bulunulmuştur.

Tez izleme komitesinde yer alan danışmanım Doç. Dr. Muhammed Sani Adıgüzel’e, Prof. Dr. Şaban Sağlık’a ve Prof. Dr. Halit Karatay’a teşekkür ederim.

Temmuz, 2022

Ceyda YAMAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
TABLO LİSTESİ	xii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	7
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	7
1.1. OKUNABİLİRLİĞİN TANIMI.....	7
1.2. OKUNABİLİRLİK UNSURLARI	8
1.3. OKUNABİLİRLİĞİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	11
1.4. YABANCI DİLDE OKUNABİLİRLİK.....	14
1.5. OKUNABİLİRLİĞİN HESAPLANMASI.....	17
1.6. OKUNABİLİRLİK FORMÜLLERİ.....	19
1.7. ULUSLARARASI OKUNABİLİRLİK FORMÜLLERİ	20
1.7.1. Vogel ve Washburne Okunabilirlik Formülü.....	20
1.7.2. Dale-Chall Okunabilirlik Formülü.....	21
1.7.3. Flesch Okunabilirlik Formülleri.....	22
1.7.3.1. Fesch Okuma Kolaylığı Formülü	22
1.7.3.2. Flesch-Kincaid Eğitim Düzeyi Okunabilirlik Formülü.....	23
1.7.4. Gunning'in Sis İndeksi (FOG) Okunabilirlik Formülü.....	24
1.7.5. Powers-Sumner-Kearl Okunabilirlik Formülü.....	24
1.7.6. SMOG Okunabilirlik Formülü	26
1.7.7. FORCAST Okunabilirlik Formülü	27
1.7.8. FRY Okunabilirlik Grafik Formülü	28
1.7.9. COLEMAN Okunabilirlik Formülleri	30
1.7.10. Bormuth Ortalama Çıkartma Formülü	30

1.8. ULUSAL OKUNABİLİRLİK FORMÜLÜ	31
1.8.1. Ateşman Okunabilirlik Formülü	31
1.8.2. Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Formülü	33
1.8.3. Bezirci-Yılmaz Okunabilirlik Formülü.....	34
1.9. YENİ OKUNABİLİRLİK ÇALIŞMALARININ ÖZELLİKLERİ	35
1.10. D-AOBM'ne GÖRE OKUMA BECERİSİ ÖLÇEKLERİ	37
1.10.1. Genel Okuduğunu Kavrama Ölçeği	38
1.10.2. Yazışmaları Okuma Ölçeği	38
1.10.3. Fikir Sahibi Olmak İçin Okuma Ölçeği	39
1.10.4. Bilgi ve Sav İçin Okuma Ölçeği.....	39
1.10.5. Yönergeleri Okuma Ölçeği	40
1.10.6. Serbest Zaman Etkinliği Olarak Okuma Ölçeği.....	40
İKİNCİ BÖLÜM	42
2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	42
2.1. YURT İÇİNDE YAPILAN OKUNABİLİRLİK ÇALIŞMALARI.....	42
2.2. YURT DIŞINDA YAPILAN OKUNABİLİRLİK ÇALIŞMALARI.....	45
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	48
3. YÖNTEM.....	48
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	48
3.2. İNCELENEN OKUMA KİTAPLARI	48
3.3. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ.....	50
3.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ.....	51
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	54
4. 4. BULGULAR VE YORUM.....	54
4.1. YABANCI ÖĞRENCİLER İÇİN TÜRKÇE HİKÂYELER KİTABINDA YER ALAN METİNLERİN ÇETİNKAYA-UZUN (2010) FORMÜLÜNE GÖRE OKUNABİLİRLİK PUANI VE DÜZEYİNE YÖNELİK BULGULAR VE YORUM.....	54
4.2. YABANCI ÖĞRENCİLER İÇİN TÜRKÇE HİKÂYELER KİTABINDA YER ALAN METİNLERİN ATEŞMAN'IN (1997) FORMÜLÜNE GÖRE OKUNABİLİRLİK PUANI VE DÜZEYİNE YÖNELİK BULGULAR VE YORUM.....	56
4.3. YABANCI ÖĞRENCİLER İÇİN TÜRKÇE HİKÂYELER KİTABINDA YER ALAN METİNLERİN ATEŞMAN (1997) VE ÇETİNKAYA-UZUN (2010)	

TÜRKÇENİN OKUNABİLİRLİK FORMÜLÜ'NE GÖRE VERİLERİN ORTALAMASINA YÖNELİK BULGULAR VE YORUM.....	59
TARTIŞMA ve SONUÇ	61
ÖNERİLER	67
KAYNAKÇA	68
EKLER.....	77

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1 Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Formülüne Göre Bulgular	54
Tablo 2 Çetinkaya-Uzun Formülüne Göre Okunabilirlik Düzeylerinin Dağılımı	56
Tablo 3 Ateşman Okunabilirlik Formülüne Göre Bulgular	57
Tablo 4 Ateşman Formülüne Göre Okunabilirlik Düzeylerinin Dağılımı	58
Tablo 5 Ateşman ve Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Verilerinin Ortalaması.....	59
Tablo 6 Ateşman ve Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Verilerinin Karşılaştırılması ...	60

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1 Okunabilirliği Etkileyen Faktörler.....	9
Şekil 2 Okunabilirliğin Etki Yüzdesi.....	9
Şekil 3 Okunabilirliğin Ana Etkenleri	10
Şekil 4 Çıkartmalı ve çoktan seçmeli testlerin karşılaştırılması	18
Şekil 5 Derece Eşdeğeri Eğrisi	22
Şekil 6 Flesch Okuma Kolaylığı Puanı.....	23
Şekil 7 Smog dönüşüm tablosu.....	27
Şekil 8 Fry Okunabilirlik Grafiği.....	29
Şekil 9 Fry Okunabilirlik Örneği	29
Şekil 10 Ateşman Kolay ve Zor Metin Özellikleri	32
Şekil 11 Ateşman Okunabilirlik Düzeyi/Sayısı	32
Şekil 12 Bezirci-Yılmaz Okunabilirlik Formülüne Göre Okunabilirlik Düzeyleri (Bezirci ve Yılmaz, 2010: 60).....	35
Şekil 13 Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler Kitabındaki Metinler.....	49
Şekil 14 Ateşman Kolay ve Zor Metin Özellikleri	51
Şekil 15 Ateşman Okunabilirlik Düzeyi/Sayısı	52
Şekil 16 Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Düzeyi	53

KISALTMALAR

A1-A2	Temel düzey
B1-B2	Orta düzey
C1-C2	İleri düzey
akt.	Aktaran
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
FOG	Gunning Sis İndeksi
SMOG	Simple Measure Of Gobbledygook
OP	Okunabilirlik puanı
OTU	Ortalama tümce uzunluğu
OSU	Ortalama sözcük uzunluğu
OS	Okunabilirlik sayısı
X1	Ortalama sözcük uzunluğu
X2	Ortalama cümle uzunluğu
D-AOBM	Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni
PIKTES	Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunu Destekleme Projesi
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
YEE	Yunus Emre Enstitüsü
Nosw	100 kelimedeki tek heceli kelime sayısı
Sl	Kelimelerde ortalama cümle uzunluğu
RA	Okuma yaşı
ASL	Ortalama cümle uzunluğu
C%	Doğru çıkarma işlemi yüzdesi
LET	Metindeki harfler
W	Metindeki sözcükler
NS	Toplam hece sayısı

GL	Eğitim d¼zeyi
DLL	Özg¼n Dale-Chall listesinde yer alan sözc¼k listesi
S	100 kelime başına c¼mle sayısı
P	100 kelime başına zamir sayısı
PREP	100 kelime başına edat sayısı
R	Ortalama çıkartma puanı
SEN	Metindeki tümceler
DRP	Okuma gücü derecesi
YOD	Yeni okunabilirlik değeri
OKS	Bir c¼mledeki ortalama kelime sayısı
H3	Bir c¼mledeki ortalama üç heceli kelime sayısı
H4	Bir c¼mledeki ortalama dört heceli kelime sayısı
H5	Bir c¼mledeki ortalama beş heceli kelime sayısı
H6	Bir C¼mledeki Ortalama Altı veya Daha Fazla Heceli Kelime Sayısı

GİRİŞ

Gelişen ve değişen teknoloji, eğitim-öğretim sürecinde öğrencilerin bireysel farklılıklarını göz önünde bulundurarak öğretim materyallerinin hazırlanma aşamasına katkı sağlamaktadır. Bu durum hem uluslararası hem de ulusal çapta web tabanlı öğretim araç gereçlerinin geliştirilmesinin yolunu açmış ve öğrenme sürecini desteklemesi açısından derslerde yararlanılmayı önemli hâle getirmiştir. Söz konusu derslerde kullanılan teknolojinin pek çok yararı olmasına rağmen geçmişten günümüze kadar güncelliğini koruyan ve değişmeyen okuma kitapları, ekonomik ve ulaşılabilirliği açısından her öğrencinin yararlandığı materyal olarak kullanılmaktadır. “Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde uygulama merkezleri ve özel merkezlerde kullanılmak üzere oluşturulan seviyelere uygun kitap setleri içindeki Okuma metinleri ve bunları destekleyici okuma kitapları oluşturma da akademik alanın konusu olup ihtiyaca yönelik üretim öncelikli hale gelmiştir.” (Şimşek, 2017: 212) Öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerini geliştirmek, zihinsel ve bilişsel süreçlerine katkıda bulunmayı amaç edinen kitaplar, bireylerin sosyal açıdan gelişmesine ve etkili iletişim kurmasına da katkı sağlamaktadır. Türkçenin yabancı dil olarak eğitimi ve öğretiminde de başvurulan okuma kitapları da iletişim için gerekli olan kelime dağarcığını geliştirmesi açısından önemlidir. Şimşek’e (2011: 19) göre kelime dağarcığı okuma metinleri ve yardımcı okuma kitapları ile hedef dil öğrencisinin iletişim becerilerinin gelişimini arttırmaktadır. Bu doğrultuda dil becerilerinin gelişmesine katkı sağlayan okuma kitaplarının çeşitli ölçütleri göz önünde bulundurularak hazırlaması büyük önem arz etmektedir. “Bu nedenle temel materyal olma özelliğine sahip olan ders kitaplarında yer alan metinlerin hedef ve içinde bulunan dil seviyesine (A1-A2-B1-B2-C1) uygunluğu oldukça önemlidir.” (Biçer ve Alan, 2017: 1131) Okuma kitaplarının hedef dil öğrencisinin düzeyine uygunluğunu tespit etmenin bir yolu olarak okunabilirlikten faydalanmaktır. Dubai’ya (2007) göre okunabilirlik kavramı, sözcüklerin ve tümcelerinin okuma kolaylığıdır.

Metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılması için okunabilirlik formülleri geliştirilmiştir (Dale ve Chall, 1949; Powers, Sumner ve Kearl, 1958; McLaughlin, 1969; Coleman, 1965; Bormuth, 1969; Ateşman, 1997; Çetinkaya, 2010; Bezirci ve Yılmaz, 2010). Okunabilirlik formüllerinin amacı metinlerin sayılabilen öğeleri (sözcük, cümle vb.) göz önünde bulundurularak sayısal veri çıkarmaktır. “Dolayısıyla bir metnin okunabilir olduğunu söylemek veya o metnin hangi sınıfa hitap ettiğini adreslemek metinlerin anlaşılabilirliği hakkında az da olsa bilgi verebilmektedir.” (Bezirci ve Yılmaz, 2010: 60)

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine yönelik hazırlanan okuma kitapları hedef dil öğrencilerine yardımcı bir kaynak olmasının yanı sıra günlük iletişim ihtiyaçlarını karşılaması bakımından da önemli bir materyaldir. Okuma kitaplarının bu denli önemli olmasına rağmen yabancı dil olarak Türkçe öğrenenler için hazırlanmış okuma kitapları üzerine detaylı bir çalışmaya rastlanılmamaktadır. Bu ihtiyaç doğrultusunda yapılan çalışmada PIKTES projesinin Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi faaliyetleri kapsamında yabancı öğrenciler için destekleyici materyal olarak hazırlanan “Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler” setinde yer alan 20 metnin Ateşman (1997) Okunabilirlik Formülü ve Çetinkaya-Uzun (2010) Okunabilirlik Formülü kullanılarak okunabilirlik durumları hesaplanmıştır. İnceleme kapsamındaki metinlerin Ateşman ve Çetinkaya-Uzun tarafından belirlenen okunabilirlik düzeyi ve okunabilirlik puanı tablolar hâlinde belirtilmiştir.

Problem Durumu

Yabancı dil olarak Türkçe öğrenimi yaygınlaştıkça öğretim materyallerinin sayısı da artmaktadır. Dolayısıyla Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sürecinde ekonomik ve ulaşılabilirliğiyle en sık başvurulan kaynaklardan birisi ders kitapları olarak karşımıza çıkmaktadır. Halis’e (2002: 51) göre ise ders kitapları öğrencilerin pek çok konuda yararlandığı tek öğretim materyalidir. Bu doğrultuda ders kitapları öğrencilerin büyük ölçüde ihtiyaçlarını karşılayabilmesine, konuları önceden görmesi, tekrar etmesi, anlamadığı konuları yeniden dönmelerine, doğaçlama ve uyarlama yapabilmesine olanak sağlamaktadır. Ders kitaplarının bu yararları tek başına karşılaması mümkün değildir. Anlama ve anlatma becerilerinin geliştirilmesi için yardımcı kaynaklardan bir diğeri olan okuma kitaplarına da başvurulmalıdır.

“Türkçe öğretiminde anlamlı okumanın verimli bir süreç oluşturması ve doğru yargılara varılabilmesi için şüphesiz okuma metinlerine büyük önem verilmesi gerekir.” (Şimşek, 2011: 35) Dolayısıyla pek çok faydasının yanında okuma kitapları zihinsel ve bilişsel becerilerin gelişmesine de katkı sağladığından dil öğretim sürecinde başvurulması gereken materyaller arasında yerini almaktadır. Okuma kitapları dil kullanıcısının -hem ana dili hem de yabancı dil- kelime bilgisini arttırarak temel dil becerilerinin gelişmesine de katkı sağlamakta iletişimi güçlendirmektedir. “Aslında Türkçe’nin yabancı dil olarak öğretiminde öğrencilerin okuma becerilerini geliştirebilmeleri için Türkçede belli bir yeterlik düzeyini yakalamaları önemlidir. Yani yetersiz sözcük bilgisi, dilbilgisi ve söylem bilgisi okuma becerisi üzerinde olumsuz etki yapacaktır.” (Yaylı ve Bayyurt, 2009: 62) Bu bakımdan hedef dil öğrencisinin sözcük dağarcığını arttırmaya yönelik etkinlikler yapılmalı ve okuma becerisini geliştirmek için düzeyine uygun okuma metinleriyle desteklenmelidir.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılacak metinlerin de rastgele seçilmemesi ve çeşitli ölçütlere sahip olması gerekmektedir. D-AOBM’a (2021: 51) göre okuma becerisini geliştirmek için altı ölçüt (Genel Okuduğunu Kavrama, Yazışmaları Okuma, Fikir Sahibi Olmak İçin Okuma, Bilgi ve Sav İçin Okuma, Yönergeleri Okuma ve Serbest Zaman Etkinliği) olarak belirlenmiştir. Tüm diller için geçerli olan bu ölçütler yabancılara Türkçe öğretimi için hazırlanacak okuma kitapları için de göz önünde bulundurulması gereken ölçütlerdir. D-AOBM’ın okuma ölçütlerinin yanı sıra gerek uluslararası gerekse ulusal çapta hazırlanan okunabilirlik ölçütüdür. Okunabilirlik metinlerin kolay veya zor anlaşılır olduğu hakkında bilgi verir. Ateşman’a (1997: 74) göre okunabilirlik metnin üslubu hakkında bilgi verir ancak o metnin iyi ya da kötü oluşuyla ilgili herhangi bir ilişkisi yoktur. Bu bakımdan okunabilirlik ölçütü metinlerin diliyle ilgili verirken anlaşılabilirliği konusunda herhangi bir fikir vermemektedir. Zira okunabilirlik ve anlaşılabilirlik arasındaki fark; anlaşılabilirlik niteliksel (yani metnin içeriğiyle alakalı) iken okunabilirlik nicelikselidir. Sonuç olarak okunabilirlik formüllerle ölçülebilir bir kavramdır. İlk formül 1928 yılında Vogel ve Washburne tarafından geliştirilmiştir. Formül ile metinlerin incelemesi ve deneysel değerlendirilmesine dayalı kriterleri kullanması bakımından önemlidir. Sonraki yıllarda gelecek okunabilirlik çalışmalarına öncülük etmiştir. Geliştirilen formüller okunabilirlik puanı ve okunabilirlik düzeyini belirlemektedir. Türkçenin okunabilirliğinin hesaplanması için yapılan ilk formül ise

Flesh'in İngilizce için geliştirdiği formülü Türkçenin yapısal ayrılıklarını göz önünde bulundurarak 1997'de Ateşman tarafından uyarlamasıdır. Türkçe için 2010'da Gökhan Çetinkaya ve Leyla Uzun tarafından geliştirilen aynı zamanda en çok kullanılan formülü Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Formülünü geliştirmiştir. Okunabilirlik formülleri kullanılarak yapılan alanyazın araştırmaları incelendiğinde çalışmaların Türkçenin ana dil olarak öğretimine yöneliktir (Bağcı ve Ünal, 2013; Baş ve Yıldız, 2015; Benzer, 2020; Bora, 2019; Bolat, 2016; Çiftçi, Çeçen ve Melanlıoğlu, 2007; Çetinkaya, 2010; Demir ve Çeçen, 2013; Durukan, 2014; Erdem, 2011; İskender, 2013; Karatay, Bolat ve Güngör, 2013; Mert, 2013; Okur ve Arı, 2013; Özcan, 2020; Temur, 2002; Tosunoğlu ve Özlük, 2011; Zorbaz, 2007). Az sayı da olsa da Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi üzerine de çalışmalar yapılmıştır. (Biçer ve Alan, 2017; Erol, 2014a; Erol, 2014b; Mutlu, 2020; Özmen, 2019; Şimşek, 2019; Yılmaz ve Temiz, 2014; Zorbaz ve Köroğlu, 2016; Aydın, 2020; Erişik, 2021). Bu doğrultuda çalışmaların çoğunlukla ders kitaplarına yönelik olduğu tespit edilmiş ancak okuma kitaplarının okunabilirliği üzerine herhangi bir tez çalışmasına rastlanılmamıştır. Okuma kitaplarının okunabilirliği gerek hedef dil öğrencisinin dil düzeyine uygun materyalin seçiminde yardımcı olması gerekse yabancı dil öğretimi için hazırlanacak olan materyallerin ölçüt temel alınarak oluşturulması büyük önem arz etmektedir. Sözü konusu gerekçelerden hareketle çalışmanın amacı Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi için hazırlanmış okuma kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik puanını ve okunabilirlik düzeyini Ateşman (1997) ve Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Formülü'ne göre tespit etmektir.

Araştırmanın Amacı

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi için hazırlanan kitaplardaki metinler hedef dil öğrencisinin dil becerilerini geliştirmesinde katkı sağlamaktadır. Yazılı ve görsel tüm materyallerin ortak amacı hedef dil öğrencisinin öğrenim sürecinde aktif olması, etkin iletişim kurabilmesi ve ihtiyacı olan konularda geliştirmesidir. Bu amaç doğrultusunda hedef dil öğrencisinin anlama becerilerinden biri olan okumaya yönelik materyallere başvurması gerekmektedir. Söz konusu ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve etkin iletişim becerilerine sahip olabilmesi için bahsedilen ders kitapları, okuma kitapları vb. kaynak materyallerden olabildiğinde çok

yararlanmalıdır. Ancak bu yardımcı kaynaklarda bulunan metinlerin hedef dil öğrencilerinin düzeylerine uygun olup olmadığı tespit edilmelidir. Bunun için de okutulmak üzere basılan kitaplardaki metinler okunabilirlik formülleri kullanılarak bu metinlerin hedef dil düzeyi öğrenciye uygun olup olmadığı ortaya çıkarılmalıdır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde okuma becerisinin geliştirilmesine yönelik başvurulan okuma kitapları üzerine çalışmaların yetersiz olduğu saptanmıştır. Okuma kitaplarındaki okunabilirlik durumu üzerine herhangi bir tez çalışmasına rastlanılmamıştır.

Bu kapsamda çalışmanın amacı PIKTES projesi kapsamında Türkçenin yabancı dil için destekleyici materyal olarak “Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler” setinde yer alan temel (A1-A2) ve orta (B1-B2) düzey için hazırlanan 20 metnin okunabilirlik düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Problem Cümlesi

“Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde yabancılar için hazırlanmış okuma kitabında yer alan metinlerin okunabilirlik düzeyleri nedir?” sorusu bu çalışmanın problem cümlesini oluşturmaktadır. Bu problem doğrultusunda sorulara cevap aranmıştır.

Alt Problemler

Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler yardımcı okuma kitabında yer alan metinlerin Ateşman’ın (1997) formülüne göre okunabilirlik düzeyi nedir?

Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler yardımcı okuma kitabında yer alan metinlerin Çetinkaya-Uzun (2010) formülüne göre okunabilirlik düzeyi nedir?

Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler yardımcı okuma kitabında yer alan metinlerin Ateşman (1997) ve Çetinkaya-Uzun (2010) Türkçenin Okunabilirlik Formülü’ne göre verilerin ortalaması nedir?

Araştırmanın Önemi

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında hazırlanan materyaller hedef dil öğrencisinin istenilen düzeye gelmesine yardımcı olmakta ve temel becerileri geliştirmesinde yarar sağlamaktadır. Bu becerileri geliştirebilmek için hiç şüphesiz

başvurulan ilk kaynak ders kitapları ve okuma kitaplarıdır. Kitapların hedef dil öğrencisinin düzeyine uygun olarak hazırlanması ön koşuldur. Bu koşulun yerine getirilebilmesi için okunabilirlik ölçütünden yararlanmak hazırlanan materyallerin daha nitelikli ve amacına uygun hâle getirmektedir. Alanyazın taraması sonucunda Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine yönelik hazırlanan okuma kitaplarının okunabilirliğine yönelik çalışmaların yetersiz olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda çalışma kapsamındaki metinlerin okunabilirlik düzenlerini belirlemesinin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Varsayımlar

Araştırma kapsamında incelenen hikâye kitaplarının hepsi okunabilir ve anlaşılabilir düzeydedir.

Sınırlılıklar

Araştırma 2021-2022 eğitim öğretim döneminde okullarda kullanılan hikâye kitapları,

PIKTES projesinin Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi kapsamında hazırlanan yardımcı okuma kitapları,

Temel (A1-A2) ve orta (B1-B2) düzey olmak üzere toplamda 20 hikâye kitabıyla sınırlıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. OKUNABİLİRLİĞİN TANIMI

Okunabilirlik; genel olarak bazı metinlerin diğerlerinden daha kolay okunmasını sağlayan bir kavram olarak nitelendirilebilir. Uluslararası ve ulusal çapta okunabilirlik üzerine çalışan bilim insanları okunabilirliği pek çok şekilde tanımlamaktadır. Bunlardan biri olan Klare'ye (1963) göre okunabilirlik; yazma stilinden dolayı anlama ya da kavrama kolaylığıdır. Diğer bir deyişle metnin yazı stili (anlamsal ve sözdizimsel elementler) sayesinde okuyucuya verilmek istenilen bilgiye ulaştırması olarak tanımlanabilir. Gretchen Hargis ve IBM'deki meslektaşları (1998, akt. Dubai, 2004: 3) sözcükleri ve cümleleri okuma kolaylığı olarak tanımlarken aynı tanımı Dubai (2007) da kullanmaktadır. Söz konusu okunabilirlik uzmanları da yazılı metinlerde bulunan sözcük ve cümlelerin önemini vurgulamış bu unsurlarla okuyucunun anlama becerisini (okuma, dinleme) tespit etmeye çalışmaktadır. G. Harry McLaughlin'a (1969) göre durum diğerlerinden biraz farklı olarak temelinde okuyucunun belirli okuma materyallerine karşı bakışını temel almaktadır. Yani okuyucunun yazılı metinleri çekici ve anlaşılır bulma düzeyi ile ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Edgar Dale ve Jeanne Chall'e (1949) göre ise okunabilirlik yazılı materyalleri oluşturan unsurların okuyucunun başarısını ne kadar etkilediği olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bu unsurların toplamı okuyan kişi ile okuyacağı metin arasındaki ilişkisini ortaya koymaya çalışmaktadır. Türkçeye ilk okunabilirlik formülü Flesch'ten uyarlanarak Türkçenin yapısına uygun olarak 1997'de Ateşman tarafından geliştirilmiştir. Ender Ateşman'a göre ise okunabilirlik okuyucu tarafından metinlerin ne düzeyde (kolay/zor) anlaşılır olduğudur. Ateşman'a göre metinlerin okunabilir olması için dil bilimsel niceliksel özellikleri metnin anlaşılabilirliğini etkileyen diğer unsurlar olarak tanımlanmaktadır. Türkçenin ortalama sözcük ve cümle uzunluğu göz önüne alınarak 2010'da okunabilirlik çalışması yapan Çetinkaya-Uzun'a (2010) göre

okunabilirlik okuyucunun olumlu ya da olumsuz doğrudan etkisi olarak tanımlayarak dilsel özelliklerin önemine vurgu yapmaktadırlar. Uluslararası ve ulusal çapta alanyazın uzmanlarının okunabilirlik üzerine yaptıkları tanımlar metnin şekil yapısıyla doğrudan ilişkili olduğu ve hedef dildeki ortalama cümle/sözcük uzunlukları göz önünde bulundurulmaktadır.

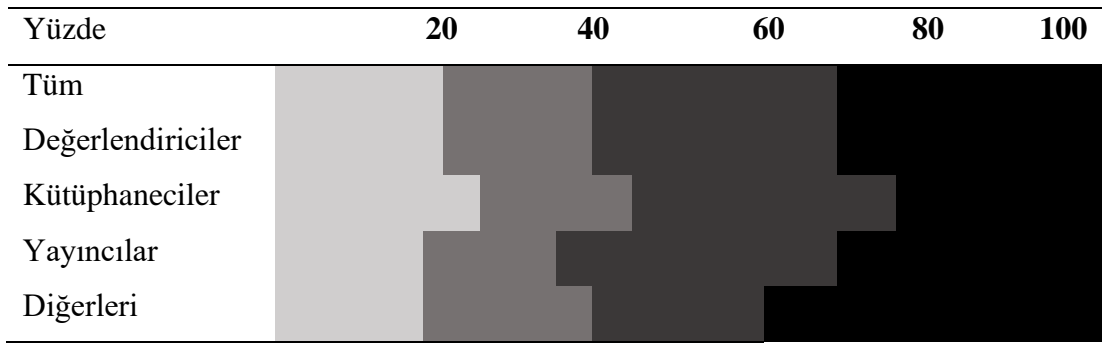
1.2. OKUNABİLİRLİK UNSURLARI

Bir metni okunabilir yapabilmek için birden fazla faktör (içerik, stil, yapı, tasarım) etki etmektedir. Bu faktörlerin belirlenmesi için ilk kez 1935 yılında William S. Gray ve Bernice Leary tarafından yayınlanan ‘What Makes a Book Readable’ (Bir Kitabı Okunabilir Yapan Şey) adlı çalışmada yer almaktadır. Gray ve Leary tarafından yayınlanan kitabın amacı bir kitabı sınırlı okuma kabiliyetine sahip yetişkinler için neyin okunabilir olduğunu keşfetmektir. Çalışmalarının örneklemini yetişkinler tarafından en çok okunan dergi, kitap ve gazetelerden alınan toplam 48 metnin her biri yaklaşık 100 kelimelik kurgu metinlerinden oluşmaktaydı. Bu metinlerin zorluk derecesini ve ana fikrini anlama yeteneklerini test etmek için yaklaşık 800 yetişkine verilen bir okuduğunu anlama testi ile belirlenildi. Bu çalışmadan sonra yapılan okunabilirlik çalışmaları bu kadar kapsamlı bir şekilde incelenmemiş ve aralarındaki ilişki detaylı olarak araştırılmamıştır. Yazarlar önce okunabilirliği etkileyen 228 öge belirlemiş ve bunlar şu dört başlık altında toplamışlardır: (Dubay, 2004: 16)

Dört ana kategorinin okunabilirliği üzerindeki göreceli etkisi şu şekilde özetlenebilir:

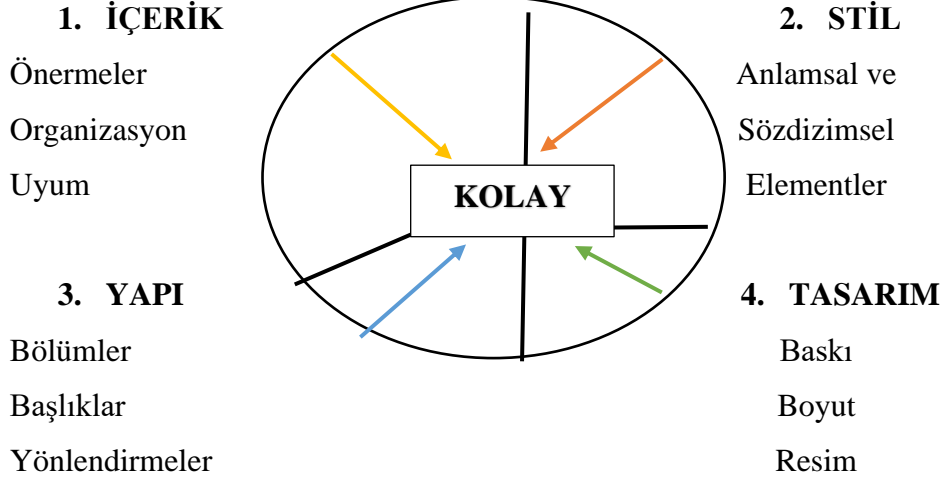
Ana Kategori	Tüm Bireyler			Kütüphaneciler			Yayıncılar			Diğerleri (Yetişkin Eğitimiyle İlgilenenler)		
	M	O	Aralık	M.	O	Aralık	M	O	Aralık	M	O	Aralık
I.Biçim	20. 26	7.6 8	45-5	24. 13	7. 64	45-7	17. 08	5.2 0	25- 10	17. 92	6.2 7	30-5
II.Organizasyonun genel özellikleri	15. 38	7.0 4	40-3	15. 71	6. 59	26-3	15. 42	6.2 7	30-5	15. 20	7.2 4	40-5
III.Anlatım tarzı ve sunum	30. 71	9.1 7	50-0	32. 74	8. 39	50- 20	32. 92	8.2 7	50- 25	27. 50	9.2 4	40-5
IV.İçerik	33. 64	13. 11	75-7	27. 42	9. 95	50-7	34. 58	12. 83	50- 10	39. 37	12. 54	75- 20

Şekil 1 Okunabilirliği Etkileyen Faktörler

Şekil 2 Okunabilirliğin Etki Yüzdesi

Dördünün ilişkisi tabloda özetlenmiştir. Okunabilirliğe etki eden ana kategoriler sınıflandırılmıştır. En yüksek yüzde tüm değerlendiriciler olarak görülmüştür.

Şekil 3 Okunabilirliğin Ana Etkenleri

William S. Gray ve Bernice Leary bu ilişkiyi göstermek için korelasyon katsayılarını kullandılar. (Dubay, 2004:17)

Bu katsayılar şu şekildedir.

1. Kelimelerde ortalama cümle uzunluğu: -.52 (negatif bir korelasyon, yani cümle ne kadar uzun olursa o kadar zor olur.)
2. Kolay kelimelerin yüzdesi: .52 (kolay kelime sayısı ne kadar büyük olursa materyal o kadar kolay olur.)
3. Altıncı sınıf öğrencilerinin % 90'ının bilinmeyen kelime sayısı: -.51
4. “Kolay” kelimelerin sayısı: .51
5. Farklı “zor” kelimelerin sayısı: -.50
6. Minimum hece cümle uzunluğu: -.49
7. Belli cümlelerin sayısı: .48
8. Birinci, ikinci ve üçüncü şahıs zamirlerinin sayısı: .48
9. Maksimum hece cümle uzunluğu: -.47
10. Hecelerde ortalama cümle uzunluğu: -.47
11. Tek hecelilerin yüzdesi: .43
12. Her paragraf başına cümle sayısı: .43

13. Altıncı sınıf öğrencilerinin % 90'ının bilinmeyen farklı kelimelerin yüzdesi: -.40
14. Basit cümlelerin sayısı: .39
15. Farklı kelimelerin yüzdesi: -.38
16. Çok hecelilerin yüzdesi: -.38
17. Edat cümleleri sayısı: -35

Yukarıdaki kat sayılarla birlikte yaptıkları çalışmalardan elde ettikleri sonuçlar hakkında bilgi vermektedir. Okunabilirliği etkileyen etkenlerin bu çalışmada ile birlikte bağlantısı olduğunu saptamışlardır. Bu ölçütlerin olumlu tarafları kolay kelimeler, basit cümleler gibi etkenler hedef dil öğrencilerinin temel becerilerini geliştirmek için araç olarak kullandıkları okuma kitaplarını anlamalarına yardımcı olmaktadır. Diğer taraftan olumsuzlukları ise okumayı zorlaştıracak zor ve bilinmeyen kelimelerdir.

1.3. OKUNABİLİRLİĞİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Okunabilirlik yalnızca materyallerdeki unsurların (içerik, stil, tasarım, yapı) etkisinden oluşmamaktadır. Bu bakımdan okunabilirliği etkileyen diğer faktörler Klare'ye (1980: 42) göre *okuyucu edimi, okuyucu yeterliliği, okuyucu motivasyonu, materyalin okunabilirlik düzeyi ve materyalin içeriğidir*. Okuyucunun edimi okumaya karşı olan ilgi ve motivasyonu doğrudan bağlantılı olup metnin okunabilirliği ve anlaşılabilirliğini büyük ölçüde etkilediği söylenebilir. Buradan hareketle zihinsel süreçlerin okuyucu üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla okuyucunun yeterliliği ve motivasyonuna bağlı olarak okuması planlanan materyaller üzerindeki okunabilirliği ve metnin anlaşılabilirliği üzerinde etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Sonuç olarak hazırlanacak okuma materyallerinin uyulması gereken en önemli konulardan birisi de kitapların niteliği ve hedef öğrenci düzeyine uygunluğudur.

Eğitim-öğretim sürecinin gerçekleşmesi için hazırlanan ders materyalleri beklenen davranışları kazandırma, bilgilerin kalıcı olmasını sağlama, etkinliklerle tekrarlama ve değerlendirme gibi birçok yarar sağlamaktadır. Öğretimde öğrenci ile en iyi iletişim kaynağı olan materyallerin hazırlanmasında MEB (Millî Eğitim

Bakanlığı) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından belirlenen “Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara Ait Elektronik İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları”nda (2022: 25) “Anlatım, metin içerisinde akıcılığı bozacak nitelikte uzun cümlelerden ve karışık ifadelerden uzak; okumayı yavaşlatmayan ve kolay okunabilir nitelikte olmalıdır.” ifadesi yer almaktadır.

Sözcük ve Cümle Uzunluğu

Her dilin sözcük ve cümle yapıları birbirinden farklılık göstermektedir. Örneğin Flesh’e göre İngilizce metinlerdeki ortalama sözcük uzunluğu 1.4 iken ortalama cümle uzunluğu ise 14-15 sözcüktür. Almanca yazılan metinlerdeki sözcük ve cümleler ise İngilizce metinlere oranla daha uzundur. Bu farklılıklar her dilin kendine has özelliği olduğunu göstermektedir. Ateşman’a (1997: 74) göre en kolay Türkçe metinlerdeki ortalama sözcük uzunluğu 2.2 iken en zoru 3.0 şeklinde hesaplanmıştır. Türkçe metinlerdeki ortalama cümle uzunluğu ise en kolay metinlerde 4 ve en zor metinlerde 30 olarak tespit edilmiştir. Bu hesaplamalar doğrultusunda eğitim-öğretim süreci için hazırlanacak yazılı materyallerin çok uzun ya da çok kısa cümleler olmamasına dikkat edilmelidir. Çünkü hedef dil öğrencisinin anlamasını zorlaştıracak veya okurken basitlikten metni sıkıcı bulması gibi karşılaşacağı olumsuzluklarla karşılaşması mümkündür. Metnin okunabilirliği önemli ölçüde sözcük ve cümle uzunlukları etkilemektedir. Bu önem doğrultusunda metin seçimlerinde Türkçenin ortalama sözcük ve cümle uzunlukları baz alınmalı ve hedef kitlenin düzeyi arttıkça sözcük ve cümle uzunluğu da artması söz konusudur. (Zorbaz, 2007:89) Dolayısıyla okuma becerisini geliştirmeye yönelik yazılacak materyallerin düzeye uygun kademeli artış göstermesi gerekmektedir.

Sözcük Sıklığı

Bir dili öğrenmenin en iyi yolu hedef dilde sıklıkla kullanılan sözcükleri bilmektir. Sözcük sıklığı kimi sözcüklerin diğer sözcüklere oranla daha fazla ya da az kullanılmasıdır. (Yıldız ve Okur, 2010: 761) Sözcüğün kullanım sıklığı söz konusu sözcüğün hemen öğrenilmesi ve bireyin sözcük hazinesine kazandırılmasıyla doğru orantılıdır. Zira ilk kez duyulan ve pek yaygın olmayan bir sözcüğü

öğrenmek/hatırlamak zordur. Ekmekçi'ye (1991: 52) göre sözcük dağarcığımız etkin ve pasif sözcükler şeklindedir. Etkin sözcük dağarcığı; öğrenip ihtiyaç halinde kolayca kullanabileceğimiz sözcükler iken pasif sözcük dağarcığı ise okuma veya konuşma anında anlam verilir kolayca hatırlanmamaktadır. Yazılı metinlerde yer alan sözcükler ne kadar çok sık tekrarlanırsa sözcükler o denli kolay olur.

Hem ana dil hem de yabancı dil öğretiminde öğretilecek sözcüklerin belirlenmesinde sıklık listeleri önemlidir. Türkçe sözcüklerin sıklığına yönelik derlem çalışmaları 2000'li yıllardan itibaren yapılmıştır (Göz, 2003; Ölker, 2011; Özkan, 2012; Özkan 2013; Meteoğlu-Süleymanoğlu, 2014; Sezer, 2017). Çoğunlukla yazılı metinlere dayalı olan bu çalışmaların amaçları ve genişlikleri değişmektedir (Tüfekçioğlu, 2021: 220). Derlem¹ çalışmalarının hem ana dil hem de yabancı dil öğretiminde önemli bir yeri vardır. Bunlardan birisi de dil öğretimi sürecinde materyal üretilirken yararlanılacak ilk kaynak olarak yer almaktadır. Özellikle anlama becerilerinden biri olan okumanın gelişmesine yönelik hazırlanan materyallerin Türkçenin sıklıkla kullanılan güncel sözcüklerinin tercih edilmesi önemlidir.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi diğer diller gibi D-AOBM'a göre hazırlanmaktadır. Hedef dil öğrencisinin düzeyine yönelik (A0/1/2/B1/2/C1/2) hazırlanan okuma materyalleri de öğrencinin etkin iletişim kurabilmesi, ilgi alanlarına ve günlük hayattaki ihtiyaçlarına yönelik sözcüklerden yararlanılmaktadır.

Okuma ilgisi ve okuma alışkanlığı

Okuma bilgi ve becerilerin geliştirilmesi, ilgilerin artırılması, etkili iletişim kurulabilmesi gibi birçok konuda yardım etmektedir. Bireylerin okumaya olan ilgi ve alışkanlığı çocuk yaşta başlamaktadır. Karatay'a (2018 :218) göre çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmak ve okumaya olan ilgisini arttırmak için cinsiyet ve yaş kriterlerini göz önünde bulundurmak gerekir. Bu ölçütler doğrultusunda çocukların okuyabileceği kitapların yine onların ilgilisi çeken, yaş düzeyine uygun, kültürle ilişkisi olması gibi özellikleri barındırması gerekmektedir. Böylece çocuklar için

¹ “Bir dilin türlü kullanım alanlarından derlenmiş örneklerinin dil bilgisi ve kuramsal dil bilimi araştırmalarında kullanılmak üzere bilgisayar tarafından okunabilecek biçimde bir araya getirilmiş kümesi.” (TDK)

yazılan materyallerin okuyamaya olan ilgisini arttırmak ve küçük yaşta okuma alışkanlığı kazandırmak zihinsel gelişim sürecine de katkı sağlamaktadır. Yetişkin bireylerde ise okumaya olan ilgiyi ve alışkanlığı kazandırmanın ilk adımı ihtiyaçlarını bilmek ve ilgilerini ihtiyaçları doğrultusunda yönlendirmektir (Saracaloğlu, Bozkurt, Serin, 2003: 2). Okuma alışkanlığının kazandırılması ve okumaya duyulan ilginin artması için kitaba ayrılan sürenin artması, alışkanlık kazandırılması okumaya duyulan sevgi gereklidir. Karatay'a (2018: 214) göre okuma alışkanlığı bireye kazandırdıkları şu şekilde sıralamaktadır:

1. Bilgi edinme yollarındandır ve öğrenmenin maliyetini düşürür.
2. Davranışlarına yön verir, başkalarıyla iletişim kurmasını sağlar.
3. İç dünyasını zenginleştirir.
4. Hayata ve olaylara karşı bakış açısını genişletir.
5. Beğenisini ve güzellik duygusunu geliştirir.
6. Düşünme ve yaratma özgürlüğü ve değerlendirme alışkanlığı kazanmasını sağlar.
7. Çevresine önyargısız ve tarafsız bakmasını, hoşgörülü olmasını sağlar.
8. Sosyal, kültürel gelişmeleri izleme, toplumun ekonomik sistemine katkı sağlamaya yol gösterir.

Sonuç olarak okuma ilgisi, bireyin okumaya duyduğu yakınlık, ilgi ve hoşlantısı iken okuma alışkanlığı ise bireyin okuma eyleminin devamlılığı anlamına gelmektedir.

1.4. YABANCI DİLDE OKUNABİLİRLİK

Okunabilirlik, okuyucu tarafından metinlerin ne düzeyde anlaşılır olduğu anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda okunabilirliğin amacı da metindeki nicel özellikleri (hece, sözcük, cümle) belirlemek ve okuyucunun düzeyine uygunluğunu tespit etmektir. Okuyucunun anlama becerisini geliştirmesi için okutulacak yabancı dildeki metinlerin okunabilir olmasına özen gösterilmelidir. Zira okuma esnasında zihinsel, bilişsel ve ruhsal olarak aktif olduğu bir süreç olduğundan yabancı dil öğretiminde de okumaya yönelik metinlerin seçiminde anlama ve anlamlandırma ön plandadır (Ak, 2011: 9).

Yabancı dilde okunabilirlik çalışmaları ilk olarak sözcük çalışmaları ve okunabilirliğin değerlendirilme fikri ile ortaya çıkmıştır (Çetinkaya, 2010: 22). Bu bakımdan okunabilirlik tahmin edilenden de eski bir tarihe dayanmaktadır. Chall'a (1988) göre okunabilirlik çalışmaları Aristo ve Platon'a kadar uzanmaktadır. Ancak ilk bilimsel olarak kullanılmaya 1920'li yıllarda başlanmıştır. Okunabilirlik formülleri geliştirilmeden önce metinler okuduğunu anlama ve değerlendirme ile metinlerin zorluk derecesi belirlenmektedir. Sonraki yıllarda okunabilirlik formülleri geliştirilerek metinlerin yapısal özelliklerinden hareketle zorluk düzeyi tespit edilmektedir.

Yabancı dilde okunabilirlik çalışmaları ilk kez Amerika'da ortaya çıktığından alanyazın uzmanları tarafından İngilizce metinlerin okunabilirlik düzeylerini tanımlama ve sınıflandırmaya yönelik birçok okunabilirlik formülü geliştirmiştir. Bunlar Dale-Chall Formülü, Flesch Formülü, Gunning'in Sis İndeksi (FOG), Powers-Sumner-Kearl Okunabilirlik Formülü, Smog Okunabilirlik Formülü, Forcast Okunabilirlik Formülü, FRY Okunabilirlik Grafik Formülü, Coleman Okunabilirlik Formülü olarak sıralanabilir.

İngilizce dışında diğer yabancı diller için geliştirilmiş ve hedef dillerdeki metinlerin okunabilirlik düzeylerini tanımlama ve sınıflandırmaya yönelik formüllerde yer almaktadır. Almanca, İsveççe ve Korece metinlerin okunabilirlik düzeyleri için yapılan çalışmalar şu şekildedir: (akt. Çetinkaya, 2010: 32)

1. Yabancı dil olarak Almanca'nın okunabilirliği Dickes ve Steiver (1977) tarafından 60 Almanca metnin üzerinde sekiz değişkenle yaptıkları çalışmada, çıkartmalı okunabilirlik puanı ve değişkenler arasında .91 çoklu ilişki eşlik tespit edilmiştir. Altı değişkenle değer .89 ve üç değişkenle .87 olarak tespit edilmiştir.
2. İsveççe'nin okunabilirliğine yönelik 1968'de Björnsson tarafından Index geliştirilmiştir. Geliştirilen formüldeki değişkenler cümle uzunluğu ve sözcük uzunluğu olarak seçilmiştir. Hesaplama sonucunda çıkan puanlar 20 ila 60 aralığından derecelendirilmektedir. 20 metnin çok kolay olduğu anlamına gelirken 60 metnin çok zor olduğu anlamına gelmektedir.

3. Korece'nin okunabilirlik düzeyini tanımlama ve sınıflandırmaya yönelik ilk çalışma 1974'te Park tarafından geliştirilmiştir. Park geliştirdiği formülde dört değişken (kolay sözcük sayısı, zor sözcük sayısı, yalın cümle sayısı ve zamir sayısı) kullanmıştır.

Bunlar dışında değişen ve gelişen teknolojiyle web tabanlı birçok okunabilirlik hesaplama programları geliştirilmiştir. Yapay zekâdan yararlanılarak metinlerin zorluk düzeyleri tanımlanıp okunabilirlik düzeyleri hakkında bilgi vermektedir. Yapay zekâ (AI) yaklaşımı kullanılarak üretilen modellerden birisi WeeBit uygulamasıdır. Tübingen Üniversitesi'nden Sowmya Vajjala tarafından 2012 yılında geliştirilen uygulama beş farklı okunabilirlik düzeyi ile çeşitli okunabilirlik değerlendirmelerinde kullanılmaktadır. Bir diğer uygulama ise Newsala'dır. Pensilvanya Üniversitesi'nden Wei Xu, Chris Callison Burch ve Johns Hopkins Üniversitesi'nden Courtney Napoles tarafından 2015 yılında geliştirildi. Bir derlem çalışması olarak tanıtılan Newsala aynı zamanda metinlerin okunabilirlik değerlendirilmesi için de kullanılmaktadır.

Ülkemizde Türkçenin ana dil ve yabancı dil olarak öğretimi üzerine yapılan okunabilirlik çalışmalarının dışında yabancı dillerde de çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar şu şekildedir:

Duman, E. (2021). "A textlinguistic analysis on readability and textuality of English coursebooks used in Turkish high schools" (Türk liselerinde kullanılan İngilizce ders kitaplarının okunabilirliği ve metinselliği üzerine metindilbilimsel bir inceleme) adlı yüksek lisans tezinde Türk liselerinde kullanılan İngilizce ders kitaplarının okunabilirliği ve metinlerin metinsellik ölçütlerine uyumunu incelemiştir. Okunabilirlik kapsamında Flesch-Kincaid Grade Level Formülü'nü kullanarak analiz etmiştir. İnceleme kapsamında MEB Yayınları B1/B1+ Progress Student's Book ve Cambridge University Yayınları B1 Empower Student's Book'un zorluk dereceleri orta düzey olarak tespit edilmiştir.

Erden, B. (2020). "The effects of collaborative writing on EFL students' attitudes, scores and paper readability" (İşbirlikçi yazmanın EFL öğrencilerinin tutumları, puanları ve kâğıt okunabilirliği üzerindeki etkileri) adlı yüksek lisans tezinde İngilizceyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin işbirlikçi yazma

tekniklerini ve aktivitelerini kullanmanın yazmaya karşı tutumlarının etkileri incelenmiştir. İnceleme kapsamında Flesch Okuma Kolaylığı ve Flesch-Kincaid Eğitim Düzeyi Okunabilirlik Formülleri kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlarda kolay okunabilir olduğu ve yazma puanları üzerinde olumlu bir etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Tan, A. (2020). “The impacts of extensive writing on EFL students' attitudes, scores and text readability” (Kapsamlı yazmanın EFL öğrencilerinin tutumları, puanları ve metin okunabilirliği üzerindeki etkileri) adlı yüksek lisans tezinde serbest yazmanın üniversite öğrencilerinin puanları ve tutumları üzerine etkisini incelemiştir. İnceleme bağlamında Flesch Okuma Kolaylığı ve Flesch-Kincaid Eğitim Düzeyi Okunabilirlik Formülleri’ni kullanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin kâğıt yazma güçlüklerinin yüksek olmasına rağmen okunabilirlik düzeyleri ve puanları çok kolay olarak tespit edilmiştir.

Çalışmalar gösteriyor ki yabancı dillerden yalnızca İngilizce üzerine çalışmalar yapılmıştır. Diğer yabancı dillere yönelik (İspanyolca, Fransızca, Arapça vb.) herhangi bir çalışmaya denk gelinmemiştir. Çalışmaların ortak yanı İngilizce için geliştirilen en popüler formül olan Flesch Okunabilirlik Formülü kullanılmıştır.

1.5. OKUNABİLİRLİĞİN HESAPLANMASI

Metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılmasında sık olarak kullanılan üç yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar; uzman görüşü (expert opinion), çıkartmalı okunabilirlik işlemi (The cloze test) ve okunabilirlik formülü (The readability formulas)’dür.

Uzman görüşü (expert opinion) yaklaşımına göre; metinlerin cümle özellikleri, sözcük özellikleri, içerik bilgisi, şekil bilgisi gibi birçok özellik yönünden incelenerek alan uzmanları tarafından hedef okur grubuna göre sınıflandırmaktadır. Ancak uzman görüşü yaklaşımı öznel olduğundan çıkartmalı okunabilirlik ve okunabilirlik formülü gibi nesnel inceleme yapma imkânı sağlamadığından diğerlerine nazaran az kabul görmektedir. Yine bir olumsuzluk durumu olarak değerlendirme süreci içinde çok uzun zamana ihtiyaç vardır.

Çıkartmalı okunabilirlik işlemi (The cloze test) yaklaşımına göre; metinlerin yapısal zorluğunun belirlenmesi ve öğrencilerin okuma düzeylerini tespit etmek için kullanılır. Bu yöntem ilk olarak 1953'te Illinois Üniversitesinden Wilson Taylor tarafından "Cloze Procedure: A New Tool for Measuring Readability." (Boşluk Doldurma Prosedürü: Okunabilirliği Ölçmek İçin Yeni Bir Araç) yayımlandı. Taylor Flesh ve Dale-Chall gibi klasik okunabilirlik formüllerini kullanırken çeşitli zorluklarla karşılaştı. Formül sonuçlarının aksine Gertrude Stein'in eserlerinin beklediğinden daha kolay okunabildiğini fark etti. Buradan hareketle metinlerde yer alan sözcüklerin birbirleriyle olan ilişkisini göstermek ve okuyucunun metni nasıl anladığını ölçmek için "Cloze Test" (çıkartmalı okunabilirlik testi) adı verdiği bir yöntem geliştirdi. Bu yöntemde göre Cloze Test'i kullanmak için metinde yer alan sözcüklerin düzenli bir şekilde (genellikle her 50 sözcük) silinmesi ve boşluklara gerekli olan sözcükleri yerleştirmesidir. Çıkan sonuçta doğru girilen sözcüklerin yüzdesi cloze test puanı olarak tanımlanmaktadır. Puan ne kadar düşük çıkarsa bu metnin ne kadar zor olduğunun göstergesidir. (Dubay, 2007: 65) Cloze Test puanları, çoktan seçmeli testlerden elde edilen puanlarla birlikte şu şekilde karşılaştırılmıştır:

Amaç	Çıkartmalı	Çoktan Seçmeli
Eğitici desteksiz okuma	%50-60	%70-80
Eğitici destekli okuma	%35-50	%50-60
Okuyamama (zor)	%35 altında	%50 altında

Şekil 4 Çıkartmalı ve çoktan seçmeli testlerin karşılaştırılması

Şekil 4'e göre çıkartmalı okunabilirlik işlemi diğerlerine göre orta ve ileri düzey okuyucular için uygundur.

Taylor'un İngilizce için hazırladığı örnek bir çıkartmalı test (Dubay, 2007: 66)

The potential for two-way _____ is very strong on _____ Web. As a result, _____ companies are focused on _____ Web's marketing potential. From _____ marketing point of view, _____ virtual worlds can attract _____ curious Web explorers, and _____ database engines can measure _____ track a visitor's every _____.

Bu örnek çıkartmalı test ile diğer dillerde de uygulanabilir ve kolay değerlendirme yapılabilir olması açısından pratik bir yöntem olarak görülmektedir.

Okunabilirlik formülü (The readability formulas) yaklaşımına göre; formüller uygulama bakımından kolay değerlendirme ve nesnel olmasıyla önemli bir ölçüttür. Eğitimciler 1920'lerde metinlerin zorluk derecesini tahmin edebilmek için sözcük zorluğu ve cümle uzunluğunu kullanarak yeni bir yöntem geliştirdiler. Bu yöntemi okunabilirlik formüllerine uyguladılar. Rudolf Flesch, George Klare, Edgar Dale, and Jeanne Chall gibi okunabilirlik uzmanlarının geliştirdiği formüller gazetecilik, araştırma, sağlık, hukuk, sigorta ve endüstride yaygın olarak kullanıldı. 1980'lerde okunabilirlik formüllerinin geçerliliğini kanıtlayan 200 formül ve binden fazla çalışma yayınlandı (Dubay, 2004: 2).

1.6. OKUNABİLİRLİK FORMÜLLERİ

Çocuklara yönelik ilk okunabilirlik formülü 19. yüzyılın ortalarından önce Amerika Birleşik Devletleri'ndeki (ABD) okullar öğrencilerin düzeylerine göre sınıflandırılmamasıyla başlamıştır. Bunun yanı sıra öğrenciler materyal olarak ailelerinin kitaplarını, İncil'i ve çocuk alfabelerinden yararlanmaktaydı. Amerikalı eğitimci Horace Mann bu durumu değiştirmek öğrencilerin düzeylere göre ayrılmış sınıflarda iyi eğitim alabilmeleri için çalışmalara başladı. Bu doğrultuda 1847 yılında Boston'da ilk dereceli okul açıldı. Ancak öğrenciler kendi standartlarına göre belirlenmiş düzeylerdeki sınıflarda okusa da bu sınıflarda tüm öğrenciler aynı düzeyde okuyamamaktaydı. Sorundan hareketle öğrencilerin okuma seviyelerini belirlemeye yönelik okuma testleri hazırlandı.

1926 yılında Columbia Üniversitesi Öğretmenler Koleji'nden William A. McCall ve Lelah Crabbs tarafından 'Okumada Standart Test Dersleri' yayınlandı. Bu testi yenileyip geliştiren pek çok eğitim bilimci ABD'deki öğrencilerin okuma becerilerini ölçmeye olanak sağladı (Dubay, 2004: 4). Dolayısıyla okunabilirlik çalışmaları ilk olarak çocukların eğitim düzeylerini belirlemek, diğerlerinden farkını ortaya koymak ve okuma becerisini geliştirmeye katkı sağlamak gibi pek çok önemli yararlar sağladığı görülmektedir.

Yetişkinlere yönelik okunabilirlik formülü geliştirme fikri uzun zaman boyunca konu edilmedi. Diğer bir deyişle hiç kimse okuyazar ya da okuyazar olmadığı düşünölen yetişkinleri sınıflandırmayı düşünmedi. Bu durum 1917 yılında ABD ordusunda yetişkinlerin ilk sistematik testi ile değişmeye başladı. Sivil halkın test edilmesi ise 1937 yılında Chicago’da başladı. Bu ilk dönem boyunca araştırmacılar, ABD’deki genel okuyucuların sınırlı okuma kabiliyetine sahip yetişkinler olduğunu keşfetti. Ortalama bir yetişkin en basit yetişkin materyallerinden -genellikle ucuz kurgudan veya günlük grafiksel şekilde sunulan haberlerinden başka hiçbir şeyi zevkle okuyamadı. Eğitimciler, şirketler ve devlet kurumları yetişkinler için farklı okuma seviyelerinde daha fazla materyal sağlayarak cevap verdi. (Dubay, 2004: 4) Sonuç olarak ilk kez çocukların okuma becerilerini geliştirmek, iyileştirmek ve seviyelendirmek için çalışılsa da yetişkinler için de aynı yararları sağlayabilmek için çeşitli kurum ve kuruluşlar harekete geçmiştir.

1.7. ULUSLARARASI OKUNABİLİRLİK FORMÜLLERİ

1.7.1. Vogel ve Washburne Okunabilirlik Formülü

1928 yılında Mabel Vogel ve Carleton Washburne tarafından geliştirilen ilk okunabilirlik formülü olmasının yanı sıra okunabilirlik konusundaki çalışmalara da öncülük etmişlerdir. Vogel ve Washburne tarafından geliştirilen okunabilirlik formülü metnin yapısal özelliklerini ilk incelemesi ve metnin deneysel değerlendirmesine yönelik kriterleri kullanması bakımından önemlidir. “Formül hazırlanırken otuz yedi bin öğrencinin tercih ettiği yedi yüz örnek kitap kaynak olarak kullanılmıştır. Seçilen kitaplarda kullanılan dilin özellikleri ile kitapların okuma sonuçları arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda elde edilen sonuçlar dikkate alınarak bir okunabilirlik formülü hazırlanmıştır.” (MEB, 2021: 6) Vogel ve Washburne tarafından geliştirilen formülün süreci şu şekildedir:

1. Adım: Metindeki farklı sözcük sayısı
2. Adım: 1000 sözcük içerisindeki toplam edat ve bağlaç sayısı
3. Adım: Thorndike tarafından hazırlanan 10.000 sözcüklük listede bulunmayan toplam sözcük sayısı
4. Adım: Seçilen 75 cümledeki yan cümle sayısı

1.7.2. Dale-Chall Okunabilirlik Formülü

Ohio Eyalet Üniversitesi eğitim profesörü Edgar Dale ve Harvard Eğitim Enstitüsü psikoloğu Jeanne Chall tarafından 1995 yılında geliştirilmiş bir okunabilirlik formülüdür. Formüle göre cümle uzunluğu ve zor kelime sayısı aracılığıyla metnin güçlüğüne ortaya koymayı amaçlamaktadır. Dale ve Chall'a (1949: 4) göre okunabilirlik formülleri anlaşılabilirliği açıklamaz. Formüllerin çoğu sözcük dağarcığı ve cümle yapısının bir ölçüsüyle anlaşılabilirliği ölçmektedir. Bazı formüller ise fikir sayısının ve insan ilgisinin ölçmek için kullanılır.

Okurun okuma düzeyi puanını belirlemek için şu denklem kullanılmaktadır;

$$Xc50 = 0.1579x1 + 0.0496x2 + 3.6365$$

Xc50: Bir metindeki test sorularının yarısını doğru yanıtlayan öğrencinin düzeltilmemiş okuma puanı

X1: Dale-Chall kelime listesinde olmayan zor kelimelerin yüzdesi

X2: Ortalama cümle uzunluğu

Okuma metinlerinden ilk 100 sözcük alınarak cümle sayısı ve zor kelime sayısı belirlenir. *Cümlelerin uzunluğu* sözcük sayısının, cümle sayısına bölünmesiyle, *zor sözcüklerin oranı* da zor sözcüklerin sayısının geriye kalan sözcük sayısına bölünüp 100 ile çarpımıyla bulunmaktadır.

$$\begin{array}{l} \text{Cümle Uzunlukları} \\ \text{Zor Sözcük Oranı} \end{array} \begin{array}{l} \frac{\text{Sözcük Sayısı}}{\text{Cümle Sayısı}} \\ \frac{\text{Zor Sözcük Sayısı}}{\text{Kalan sözcük sayısı}} \times 100 \end{array}$$

Dale-Chall'a göre 'Derece Eşdeğeri Eğrisi' Tablosu

Ham Puan	Final Puan
4.9 ve altındakiler	4. Sınıf ve altındakiler
5.0-5.9	5.- 6. Sınıflar
6.0-6.9	7.- 8. Sınıflar
7.0-7.9	9.-10. Sınıflar
8.0-8.9	11.-12. Sınıflar
9.0-9.0	13.-15. Sınıflar (lise)
10 ve üstündekiler	16. Sınıflar ve üstündekiler

Şekil 5 Derece Eşdeğeri Eğrisi

1.7.3. Flesch Okunabilirlik Formülleri

Associated Press'te gazetelerin okunabilirliğini arttırmak için yöntemler geliştiren danışman Rudolf Flesch tarafından 1940'larda geliştirilmektedir. En popüler ve en fazla test edilmiş formüllerden birisi olan formül pazarlamacılar, araştırma iletişimcileri ve politika yazarları tarafından kullanılmaktadır. Bilimsel metinlerin okunabilirliğinin ölçülmesi amacıyla geliştirilen formül iki biçimdedir. Bunlardan birincisi (orijinali) '*Flesch Okuma Kolaylığı Okunabilirlik Formülü*' ve ikincisi (değiştirilmiş) '*Flesch-Kincaid Eğitim Düzeyi Okunabilirlik Formülü*' olarak geliştirilmektedir. Okunabilirlik formülleri cümle ve kelime sayıları göz önüne alınarak hesaplanmaktadır.

1.7.3.1. Fesch Okuma Kolaylığı Formülü

$$206.835-1.015 \left[\frac{\text{Toplam kelime}}{\text{Toplam cümle}} \right] -84.6 \left[\frac{\text{Toplam hece}}{\text{Toplam kelime}} \right]$$

Flesch Okuma Kolaylığı Formülüne göre metnin ortalama sözcük ve cümle uzunluğu değerlerini bulmak için regresyon denklemi olarak yukarıdaki şekilde geliştirilmiştir. Geliştirilen formül okunabilirlik düzeyini belirtir ve metni okuyan kişinin eğitim seviyesine yönelik bir bilgi vermez.

1.7.3.2. Flesch-Kincaid Eğitim Düzeyi Okunabilirlik Formülü

$$1.599nosw - 1.015sl - 31.517$$

Nosw= 100 kelimedeki tek heceli kelime sayısı

Sl= kelimelerde ortalama cümle uzunluğu

1976 yılında Amerika Birleşik Devletleri Deniz Donanması tarafından eğitim düzeyi puanını belirlemek için yeniden uyarlanmıştır. Geliştirilen formül Flesch-Kincaid Eğitim Düzeyi Okunabilirlik Formülü veya Flesch-Kincaid Formülü olarak adlandırılmaktadır.

Flesch Okuma Kolaylığı Puanının Yorumlanması

Spadaro, D., Robinson, L., & Smith, L. (1980: 217) göre okuma kolaylığı puanı 100'den (çok kolay) sıfıra (çok zor) kadar olan aralıklarda belirlenir.

Okuma Kolaylığı	Düzy	Metnin Düzeyi	Her 100 kelime başına düşen hece	Cümle Uzunluğu
90-100	5	Çok kolay	123	8
80-90	6	Kolay	131	11
70-80	7	Oldukça Kolay	139	14
60-70	8/9	Standart	147	17
50-60	10/12	Oldukça Zor	155	21
30-50	Lise	Zor	167	25
0-30	Üniversite	Çok Zor	192	29

Şekil 6 Flesch Okuma Kolaylığı Puanı

1.7.4. Gunning'in Sis İndeksi (FOG) Okunabilirlik Formülü

Ohio Eyalet Üniversitesi mezunu olan Robert Gunning tarafından geliştirilen Gunning Fog İndeksi Okunabilirlik formülü ya da kısaca FOG İndeksi formülünde, okunabilirlik düzeyini belirlemek amacıyla iki değişken vardır. *Birincisi*; ortalama cümle uzunluğu, *ikincisi*; 3 ve daha fazla heceli sözcük sayısıdır. Sis indeksi ile amaç metnin kitle tarafından kolayca okunabileceğini doğrulamak için kullanılır.

Gunning Sis İndeksi aşağıdaki adımlar takip edilerek hesaplanır:

- 1. Adım:** En az 100 kelimelik bir metin seçiniz, kelime ve cümleleri yazın.
- 2. Adım:** Toplam sözcük sayısı, ortalama cümle uzunluğunu bulmak için, cümle sayısına bölün.
- 3. Adım:** Üç ve çok heceli sayıları belirleyin. Özel isimleri, tanıdık veya birleşik kelimeleri dahil etmeyin. Ortak ekleri (-es, -ed veya -ing vb.) hece olarak kullanmayın.
- 4. Adım:** Çok heceli sözcük sayısı, toplam sözcük sayısına bölünerek zor sözcük yüzdesini bulun.
- 5. Adım:** Ortalama cümle uzunluğu ve karmaşık kelimelerin yüzdesini ekleyin.
- 6. Adım:** Sonuç 0.4 ile çarpın.

Matematiksel formülü şu şekildedir:

$$0.4 \left[\left[\frac{\text{Kelimeler}}{\text{Cümleler}} \right] + 100 \left[\frac{\text{Karışık Kelimeler}}{\text{Kelimeler}} \right] \right]$$

Sis indeksi ile okunabilirlik için ideal puan 7 ila 8'dir. Okunabilirlik puanı 12'nin üzerindeki herhangi bir şeyi okumak oldukça zordur.

1.7.5. Powers-Sumner-Kearl Okunabilirlik Formülü

1958 yılında Powers, Sumner ve Kearl tarafından geliştirilen formül cümle uzunluğu ve hece sayısını temel alarak hesaplanan en iyi formüllerden birisi olarak yer almaktadır. Robert Gunning tarafından geliştirilen 'Gunning Fog Index' formülü temel

alınmıştır. Ortalama cümle uzunluğu ve toplam hece sayısı değişkenleri kullanılarak okunabilirlik düzeyi hesaplanmaktadır. Formül ilköğretim çağındaki çocuklar (7-12 yaş) için uygundur ve 12 yaşın üzerindeki çocuklar için kullanılamaz. Sumner ve Kearn (1958), McCall-Crabbs okuma derslerini kullanarak Fog formülünü yeniden hesapladılar (Dubay, 2007: 25)

Sınıf düzeyi: $3.0680 + .0877$

(Ortalama cümle uzunluğu) + .0984 (Tek hecelilerin yüzdesi)

Power-Sumner-Kearn Okunabilirlik Formülü şğıdaki adımlar takip edilerek hesaplanır:

- 1. Adım:** Metinden yaklaşık 100 sözcüklük bir bölüm alınır.
- 2. Adım:** Alınan bölümdeki cümle sayısı belirlenir.
- 3. Adım:** Toplam sözcük sayısı / toplam cümle sayısına bölünerek ortalama cümle uzunluğu bulunur.
- 4. Adım:** 100 sözcüklük bölümdeki heceler sayılır.
- 5. Adım:** Çıkan değerler yerlerine koyularak formül uygulanır.

$$GL = .0778 (ASL) + .455 (NS) - 2.2029$$

GL= Eğitim düzeyi

ASL= Ortalama cümle uzunluğu

NS= Toplam hece sayısı

- 6. Adım:** Okuma yaşı formüle uygulanarak belirlenir.

RA= Okuma yaşı

ASL= Ortalama cümle uzunluğu

NS= Toplam hece sayısı

Powers-Sumner-Kearn okunabilirlik formülü ilköğretim sınıflarında kullanılacak materyalleri değerlendirmek için kullanılır.

1.7.6. SMOG Okunabilirlik Formülü

G. Harry McLaughlin tarafından 1969 yılında geliştirilen Smog (Simple Measure of Gobbledygook) okunabilirlik formülü bir metnin okunabilirliğini basit hale getirmek için ortaya çıkarılmıştır. McLaughlin geliştirdiği bu formülü diğer okunabilirlik formüllerine yardımcı olması diğer bir deyişle iyileştirmesi amacıyla oluşturmaktadır. Formülün amacı okuyucunun yazıyı anlamak için ihtiyaç duyduğu eğitim yıllarını tahmin etmektir.

Smog formülünün uygulanması için 4 aşamanın izlenmesi gerekir. (McLaughlin, 1969: 693)

- 1. Adım:** İncelenecek metnin başa, ortaya ve sona doğru 10 ardışık cümle sayın. Nokta, soru işareti veya ünlem işareti ile biten herhangi bir kelime dizisini cümle olarak sayın.
- 2. Adım:** Belirlenen 30 cümlede üç ya da daha fazla heceden oluşan her kelimeyi sayın. Bir boşluk veya noktalama işaretiyle başlayan ve biten herhangi bir harf veya rakam dizisi, bağlam içinde yüksek sesle okuduğunuzda en az üç heceyi ayırt edebiliyorsanız sayılmalıdır. Çok heceli bir kelime tekrarlanıyorsa her tekrarı sayın.
- 3. Adım:** Sayılan çok heceli sözcüklerin sayısının karekökünü tahmin edin. Bu en yakın tam karenin karekökü alınarak yapılır. Örneğin, sayı 95 ise en yakın tam kare 100'dür ve bu da 10'luk karekök verir. Sayı kabaca iki tam kare arasındaysa daha düşük sayıyı seçin. Örneğin, sayı 110 ise 121 yerine 100'ün karekökünü alın.
- 4. Adım:** Yaklaşık karekökü 3 ekleyin. Bu bir kişinin değerlendirilen metni tam olarak anlayabilmesi için ulaşması gereken okuma notu olan SMOG notunu verir.

Matematiksel formülü şu şekildedir;

$$\text{Düzye} = 1.0430 \sqrt{\frac{\text{çok heceli sayısı} \times 30}{\text{Cümlelerin sayısı}}} + 3.1291$$

Smog dönüşüm tablosu (Dubay, 2007:87)

Toplam Çok Heceli Kelime Sayısı	Yaklaşık Not Düzeyi (+1,5 Not)
1-6	5
7-12	6
13-20	7
21-30	8
31-42	9
43-56	10
57-72	11
73-90	12
91-110	13
111-132	14
133-156	15
157-182	16
183-210	17
211-240	18

Şekil 7 Smog dönüşüm tablosu

1.7.7. FORCAST Okunabilirlik Formülü

Forcast Okunabilirlik Formülü, İskenderiye Virginia'daki İnsan Kaynakları Araştırma Kurumu'nun ABD ordusundaki askerî mesleki uzmanlıkların okuma ihtiyaçlarının incelenmesinin bir sonucu ortaya çıkmıştır. 1973 yılında bu görev J.S Caylor, T.G. Sticht ve J.P. Ford'a verilmiştir. Yazarlar okunabilirlik formülünü şu temellere dayandırarak yaratılmasını üstlendiler (Dubay, 2004: 47)

1. Temel ordu işi okuma materyaline dayalıdır.
2. Genç yetişkin erkek, ordu acemi nüfusu için hazırlandı.
3. Standart büro personelinin özel eğitim veya ekipman olmadan başvurması basit ve kolaydır.

Forcast Okunabilirlik Formülü için izlenecek adımlar şu şekildedir:

1. **Adım:** 150 kelimelik bir örnek metin seçin.
2. **Adım:** Örnek metindeki tek heceli kelimelerin sayısını sayın (N)
3. **Adım:** Örnek metindeki tek heceli kelimeleri 10'a bölün.

4. Adım: Üçüncü adımda elde edilen sonucu 20'den çıkarın.

Yukarıda bahsedilen adımların matematiksel formülü şu şekildedir:

$$GL = 20 - (N \div 10)$$

İşlevselliğe odaklanan formül yetişkinlere yönelik olup anket, form, çoktan seçmeli testler ve iş materyallerinin değerlendirilmesi için kullanılır. Bu bakımdan formül ilkökul düzeyindeki bireylerin okuma materyallerini değerlendirmeye uygun değildir.

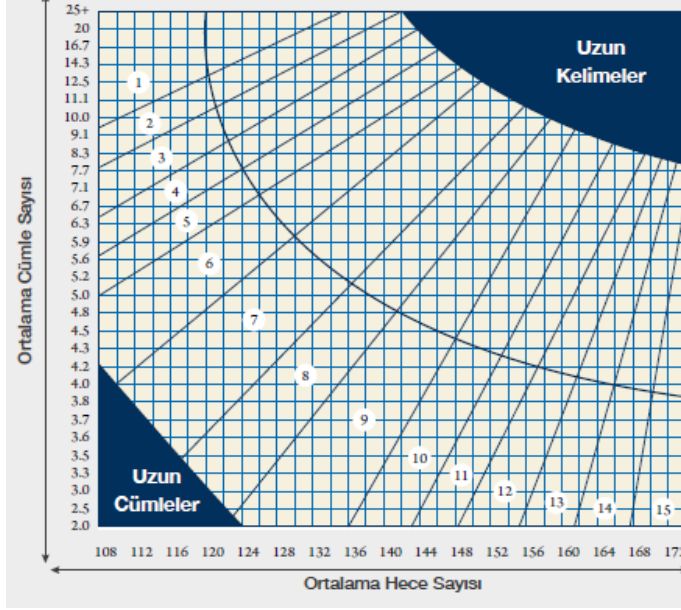
1.7.8. FRY Okunabilirlik Grafik Formülü

Edward Fry tarafından geliştirilen Fry Okunabilirlik formülü ya da Fry okunabilirlik grafiği İngilizce metinler için okunabilirlik ölçüsüdür. Fry tarafından geliştirilen bu formül ve grafikteki amaç çoğunlukla verilerin okunabilirliğinin ölçülebileceği ortak bir standart sağlamaktır. Daha sonra 1969 yılında Fry grafiği ilkökul seviyelerinde genişletirken 1977 yılında ise bunu üniversite yıllarına yaydı. Üniversite yıllarında kelime dağarcığı artsa da okuma becerisi hem bireylere hem de öğretilen konulara bağlı olarak büyük farklılık göstermektedir (Dubay, 2004: 45).

Fry Okunabilirlik Grafiğinin uygulanabilmesi şu adımlar izlenir:

1. Adım: 100 kelimelik örnekler seçin.
2. Adım: 100 kelimelik ortalama cümle sayısı olan y'yi (dikey) bulun.
3. Adım: 100 kelimelik ortalama hece sayısı olan x'si (yatay) bulun.
4. Adım: İki koordinatın buluştuğu bölge not puanını gösterir.

Fry'nin genişletilmiş okunabilirlik grafiği (Carrell, 1987 :24)

Şekil 8 Fry Okunabilirlik Grafiği

Okunabilirliği tahmin edebilmek için (Fry, 1975: 848)

Talimatlar:

- Bir kitaptan veya makaleden rastgele 300 kelimelik metin seçin.
- Materyalin eğitim seviyesini belirlemek için 100 kelime başına düşen ortalama hece ve cümle sayısını grafik üzerine çizin.
- Büyük değişkenlik görülüyorsa kitap başına daha fazla metin seçin ve kitabın düzensiz okunabilirliğine sahip olduğu sonucuna varın.
- Not düzey puanları geçersiz olduğunda çok az kitap gri alana düşecektir.

ÖRNEK	HECELER	CÜMLELER
Birinci 100 kelime	124	6.6
İkinci 100 kelime	141	5.5
Üçüncü 100 kelime	158	6.8
TOPLAM	141	6.3

Şekil 9 Fry Okunabilirlik Örneği

Okunabilirlik düzeyi 7 (grafikte çizilen noktayı bakın)

1.7.9. COLEMAN Okunabilirlik Formülleri

“1965 yılında Ulusal Bilim Vakfı tarafından desteklenen bir araştırma projesinde Edmund B. Coleman genel kullanım için dört okunabilirlik formülü yayınladı. Formüller tahmin ortalama kapanış puanları (doğru klonlama tamamlama yüzdesi) ile dikkat çekicidir. Coleman ayrıca hakimler tarafından yapılan geleneksel çoktan seçmeli okuma testleri veya sıralamaları yerine klonlama prosedürlerini bir kriter olarak kullanan ilk şirketti.” (Dubay, 2007: 80)

Çeşitli değişkenler kullanılarak oluşturulan formüllerin denklemi şu şekildedir:

1. $C\% = 1.29w - 38.45$
2. $C\% = 1.16w + 1.48s - 37.95$
3. $C\% = 1.07s + 1.18s + .76p - 34.02$
4. $C\% = 1.04w + 1.06s + .56p - .36prep - 26.01$

Burada $C\%$ = Doğru çıkarma işlemi yüzdesi

W = 100 kelime başına tek heceli sözcük sayısı

S = 100 kelime başına cümle sayısı

P = 100 kelime başına zamir sayısı

$Prep$ = 100 kelime başına edat sayısı

Coleman çıkarma kriteri puanlarına sahip formülleri için sırasıyla .86, .89, .90 ve .91’in birden fazla ilişkisini buldu. Çıkarma puanlarının ölçüt olarak kullanılması, çoktan seçmeli puanların kullanımından daha yüksek doğrulama katsayıları sağlar. Bu, burada gösterilen yüksek korelasyonların kısmi bir nedeni olabilir (Dubay, 2004: 43).

1.7.10. Bormuth Ortalama Çıkartma Formülü

“Bormuth, 1969 yılında çıkartmalı okunabilirlik işlemi uygulayarak metinlerde yer alan yirmi dilsel değişken ile anlama arasındaki ilişkiyi saptamayı amaçlayan bir araştırma yapmıştır. Bormuth, daha sonra bu çalışmadan elde ettiği verilere ve bulgulara dayanarak 24 okunabilirlik formülü geliştirmiştir. Geliştirdiği bu formüllerden alan yazınında en yaygın olanı 1981 yılında uyarlanan “ortalama çıkartma formülü”dür.” (MEB, 2021: 21) Ortalama Çıkartma Formülü için 3 değişken kullanılmıştır.

- A. Orijinal Dale-Chall listesindeki 3000 kelime sayısı
- B. Ortalama kelime uzunluğu (yazıbirim temelli)
- C. Ortalama cümle uzunluğu

Bormuth Ortalama Çıkartma Formülü'nün denklemi şu şekildedir:

$$R = .886593 - .083640 (LET/W) + .161911(DLL/W)^3 - 0.021401 (W/SEN) + .000577(W/SEN)^2 - .000005 (W/SEN)^3$$

$$DRP : (1-R) \times 100$$

R : Ortalama çıkartma puanı

LET : Metindeki harfler

W : Metindeki sözcükler

DLL : Özgün Dale-Chall listesinde yer alan sözcük listesi

SEN : Metindeki tümceler

DRP : Okuma gücü derecesi

0-100 ölçeğinde 30 : çok kolay, 100 : çok zor aralığında değer verilmiştir.

Bormuth Çıkartmalı Okunabilirlik Formülü temel alınarak sonraki formülle metinlerin derecelendirme çalışmalarına yeni ölçüt sağlanmıştır. “Bormuth'un klasik değişkenlerin güvenilirliğine ilişkin bulguları bilişsel kuramcılar tarafından önerilen daha yeni sözdizimsel değişkenlerin, ölçüme çok az doğruluk kattıkları için cümle uzunluğuyla çok yüksek oranda ilişkili olduğunu söyleyen MacGinitie ve Tretiak (1971) tarafından doğrulandı. Ortalama cümle uzunluğunun sözdizimsel zorluğun en iyi göstergesi olduğu sonucuna varmışlardır.” (Dubay, 2007: 83)

1.8. ULUSAL OKUNABİLİRLİK FORMÜLÜ

1.8.1. Ateşman Okunabilirlik Formülü

Türkiye’de okunabilirlik üzerine yapılan ilk çalışma 1997 yılında Ateşman tarafından geliştirilmiştir. Ateşman tarafından geliştirilen bu formül Flesch’in Okuma Kolaylığı Formülü’nden uyarlanarak ‘Türkçede Okunabilirliğin Ölçülmesi’ adlı yazısında açıklamıştır. Formülün uyarlanması ile ilgili Ateşman’ın Türkçe ile farklılığı şu şekilde açıklamıştır:

“Dillerin birleştirici ya da ayrıştırıcı göre yapılan sınıflamada, İngilizce bir ayrıştırıcı (analitik) bir dil olarak, her sözcüğün tek bir sesleme eşit olduğu Çinceye benzer. Ancak Türkçe birleştirici (sentetik) bir dildir ve bu özelliği ile her tümcenin tek bir tümce ile ifade edildiği Eskimo dillerine daha yakındır. Bu nedenle Türkçe ortalama sözcük uzunluğu 2,6 seslem, tümce uzunluğu 9-10 sözcüktür.” (Ateşman, 1997, ss.73)

Formülün hesaplanmasında kullanılan Türkçedeki en zor ve en kolay metinlerin özellikleri şu şekildedir (Ateşman, 1997: 73)

	Sözcük Uzunluğu (hece)	Cümle Uzunluğu (sözcük)
En kolay metin	2,2	4
En zor metin	3,0	30

Şekil 10 Ateşman Kolay ve Zor Metin Özellikleri

Yapılan bu hesaplama sonucunda aşağıdaki formül geliştirilmiştir (Ateşman, 1997: 74)

$$\text{Okunabilirlik Puanı} = 198,825 - 40,175 \cdot X1 - 2,610 \cdot X2$$

Ateşman (1997) okunabilirlik formülüne göre Türkçe metinlerin okunabilirlik sayılarına göre tanımlanması ve sınıflandırılması:

Okunabilirlik Düzeyi	Okunabilirlik Sayısı
Çok Kolay	90-100
Kolay	70-89
Orta Güçlükte	50-69
Zor	30-49
Çok Zor	1-29

Şekil 11 Ateşman Okunabilirlik Düzeyi/Sayısı

‘Bu sınıflandırmaya göre, örneğin okunabilirlik sayısı 70-89 aralığında yer alan metinler kolay okunabilen metinler, 30-49 arasında yer alanlar ise zor okunabilen metinlerdir.’ (Ateşman, 1997: 74)

1.8.2. Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Formülü

Türkiye’de okunabilirlik üzerine detaylı çalışılan ve Türkçenin yapısına en uygun şekilde tasarlanan bu formül 2010 yılında geliştirilmiştir. ‘Türkçeye özgü dilsel özellikler yoluyla, metinlerin okunabilirlik puanının kestirilmesine yönelik bir okunabilirlik formülü oluşturularak, Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılması amaçlanmaktadır.’ (Çetinkaya, 2010: 4) Bu amaç doğrultusunda geliştirilen formülle öğrencilerin okuma becerisinin geliştirilmesi için hazırlanan materyallerin seçiminde okunabilirlik ölçütünün önemi büyüktür.

Formül çerçevesinde tanımlar şu şekildedir: (Çetinkaya, 2010: 7)

Bağımsız Okuma Düzeyi (Independent Reading Level): Okurun, herhangi bir yardım olmaksızın metni işlemleyebileceği ve anlamlandırabileceği düzeydir.

Eğitsel Okuma Düzeyi (Instructional Reading Level): Okurun, bir eğitimcinin yardımıyla metni işlemleyebileceği ve anlamlandırabileceği düzeydir.

Engelli Okuma Düzeyi (Frustration Reading Level): Okurun bilişsel düzeyinin üstünde, eğitimci yardımı olmasına karşın metni işlemleyemeyeceği ve anlamlandıramayacağı düzeydir.

“Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Formülü”nde iki ölçüm kullanılmaktadır: (1) Ortalama sözcük uzunluğu, (2) Ortalama tümce uzunluğu.’ (Çetinkaya, 2010: 92)

Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Formülünün adımları şu şekildedir:

1. Adım: Sözcükleri sayın.
2. Adım: Tümceleri sayın.
3. Adım: Heceleri sayın.
4. Adım: Ortalama tümce uzunluğunu bulun.

$$OTU = \frac{\text{Toplam sözcük sayısı}}{\text{Toplam tümce sayısı}}$$

5. Adım: Ortalama Sözcük uzunluğunu bulun.

$$OSU = \frac{\text{Toplam hece sayısı}}{\text{Toplam sözcük sayısı}}$$

Adımların matematiksel formülü şu şekildedir:

$$OP= 118,823 - 25,987 \times OSU - 0,971 \times OTU$$

OP= Okunabilirlik Puanı

OTU= Ortalama tümce uzunluğu

OSU= Ortalama sözcük uzunluğu

1.8.3. Bezirci-Yılmaz Okunabilirlik Formülü

2010 yılında Burak Bezirci ve Asım Egemen Yılmaz tarafından geliştirilen okunabilirlik formülü bilgisayar programı üzerinde metinlerin değerlendirilmesini kapsamaktadır. Bir cümlede ortalama üç ve daha fazla heceli kelime sayısı belirlenerek okunabilirlik değeri ve sayısı sınıflandırılmaktadır. Ateşman ve Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formüllerinden farkı, okunabilirliği hesaplanacak metindeki çok heceleri sözcük oranını ve sınıf düzeylerini belirleme hassasiyetidir.

Formülün uygulanması için şu adımlar izlenmektedir:

- 1. Adım:** Eserlerdeki toplam cümle sayısı, kelime sayısı, harf sayısı, karakter sayısı, hece sayısı, çok heceli kelime sayısı (4 heceli veya daha fazlası için) hesaplanmıştır.
- 2. Adım:** İngilizce için tanımlanmış olan 5 önemli okunabilirlik formülü (SMOG, Gunning Fog, ARI, FRES ve Flesch-Kincaid) Türkçe için geliştirilmeye çalışılmış ve çıkan değerler karşılaştırılmıştır. (Bezirci ve Yılmaz, 2010: 56)

$$YOD = OKS \times ((H3 \times 0,84) + (H4 \times 1,5) + (H5 \times 3,5) + (H6 \times 26,25))$$

YOD : Yeni Okunabilirlik Değeri

OKS : Bir Cümledeki Ortalama Kelime Sayısı

H3 : Bir cümledeki ortalama üç heceli kelime sayısı

H4 : Bir cümledeki ortalama dört heceli kelime sayısı

H5 : Bir cümledeki ortalama beş heceli kelime sayısı

H6 : Bir cümledeki ortalama altı veya daha fazla heceli kelime sayısı

Yeni Okunabilirlik Değeri	Sınıf Seviyesi
1-8	İlköğretim
9-12	Lise
13-16	Lisans
16+	Akademik

Şekil 12 Bezirci-Yılmaz Okunabilirlik Formülüne Göre Okunabilirlik Düzeyleri (Bezirci ve Yılmaz, 2010: 60)

1.9. YENİ OKUNABİLİRLİK ÇALIŞMALARININ ÖZELLİKLERİ

Geçmişte yapılan okunabilirlik çalışmaları günümüzde değişen ve gelişen teknoloji ile farklı bir boyut aldı. Bu çalışmalar bir yandan insanın motivasyonuna, kabiliyetine, önceki bilgisine ve ilgisine yönelikken diğer taraftan okunması için sunulan materyallerin içeriği, düzeyi, içeriği gibi çeşitli özellikleri göz önüne alarak tasarlanmaya çalışılmıştır.

“Yeni okunabilirlik, güçlendirme ve daha derin bir çalışma dönemi idi. Araştırmacılar formüllerin nasıl çalıştığı ve nasıl geliştirileceği hakkında daha fazla bilgi edinmeye çalıştı. 1950’lerde diğer birçok gelişme okunabilirlik çalışmasını hızlandırdı. Sputnik’in zorlukları ve yeni teknolojilerin talepleri, tüm işçilerde daha yüksek okuma becerileri için ihtiyaç yarattı. Eski üretim endüstrilerinin gelişmiş okuyuculara çok az talebi olsa da yeni teknolojiler daha yüksek okuma yeterliliğine sahip işçileri gerektiriyordu.” (Dubay, 2004: 25)

Yeni okunabilirlik formülleri şu şekilde karakterize edildi;

Bilim adamları topluluğu:

Okunabilirlik araştırmalarının ilerlemesinin periyodik özetleri (Dale ve Chall, 1995; Powers, Sumner ve Kearl, 1958; McLaughlin, 1969; Coleman, 1965; Bormuth, 1969) son derece başarılı bir bilim adamı grubunu ortaya çıkarmıştır. Bilim adamları teorik sorunlardan ziyade pratik çalışmalar nedeniyle genellikle akademideki diğer bilim adamları tarafından dikkate alınmamışlardır. Formüllerin nasıl ve neden çalıştığını, nasıl geliştireceklerini ve bize sadece okuma hakkında değil, aynı zamanda yazma hakkında da ne söylediklerini incelemişlerdir.

Cümle Tamamlama Testi:

1953'te Wilson Taylor tarafından cümle tamamlama testinin uygulanması araştırmacılar için metinlerin ve okuyucuların özelliklerini daha doğru ve ayrıntılı bir şekilde test etmelerinin yolunu açmaktadır.

Okuma yeteneği, ön bilgi, ilgi ve motivasyon:

Bir dizi çalışma bu okuyucu değişkenlerinin okunabilirliğini nasıl etkilediğine bakıldı.

Okuma Verimliliği:

Diğer çalışmalar okunabilirliğin kavrama üzerindeki etkilerine bakarken, bu çalışmalar okuma hızı ve kalıcılığı üzerindeki etkilerine bakıldı.

İçeriğin Ölçülmesi:

1980'lerde bilişsel psikoloji ve dilbilim etkisi, metindeki bilişsel ve yapısal faktörlerin ve bunların okunabilirliği tahmin etmek için nasıl kullanılabileceğinin yenilenmiş çalışmalarını teşvik etmiştir.

Metin Seviyelendirme:

Bilişsel ve dilbilimsel teori, okunabilirliğin niteliksel ve öznel değerlendirmesine olan ilgiyi yeniden canlandırdı. Eğitim ile seviye, formüller tarafından ele alınmayan metinlerin öğelerinin değerlendirilmesinde etkili olmuştur.

Metin Üretme ve Dönüştürme:

Birkaç çalışma, metinleri yazmak ve gözden geçirmek için formül değerşkenlerini kullanmanın etkililiğini incelemiştir. Yazarlar içeriğe, organizasyona ve tutarlılığa katıldıklarında, okunabilirlik değerşkenlerini kullanmak, bir metni gerekli bir okuma seviyesine üretmede ve dönüştürmede etkili olmuştur.

Yeni Okunabilirlik Çalışmaları:

John Bormuth ve diğerlerinin kapsamlı okunabilirlik çalışmaları, çok çeşitli ölçülebilir metin değerşkenlerinin güvenilirliğine baktı. Yeni formüllerin geliştirilmesi

ve eskilerin yeniden işlenmesi için kriter puanları ve kriter metinleri için deneysel bir temel oluşturmuşlardır.

Formül Tutarsızlığı:

Farklı formüllerin sonuçları ile yazarların bundan nasıl yararlanabilecekleri arasındaki tutarsızlığa bir bakış ortaya koymaktır.

1.10. D-AOBM'ne GÖRE OKUMA BECERİSİ ÖLÇEKLERİ

1949 yılında kurulan Avrupa Konseyi resmi dil olarak İngilizce ve Fransızca'yı belirlemiş olsa da farklı kültür ve dillerin konuşulduğu 46 üyenin oluşumudur. Bu farklılıklardan doğan ihtiyaçlar doğrultusunda üye ülkelerle ortak adımlar atmak, anlaşılabilirliği arttırmak amaçlar arasındadır. 2001 yılında Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni oluşturulur. Metin dil becerilerinin ne kadar iyi geliştirilirse o kadar iyi düzeyde iletişimsel yeterliliklerini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Beceriler anlama (dinleme/okuma) ve anlatma (konuşma/yazma) olmak üzere iki başlığa ayrılarak her düzeyde (A0, A1, A2, B1, B2, C1, C2) becerinin daha iyi nasıl olacağına yönelik hazırlanmıştır. Bu doğrultuda anlama becerisinden biri olan okuma etkinliği Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'ne göre, okuma sadece anlama ve bilgi toplama etkinliğinden oluşmamakta aynı zamanda hedef dilin yaratıcı ve sanatsal kullanımları dil eğitimini de kapsamaktadır. Yazılı ve sözlü ürünler, bilişsel süreci harekete geçiren ve etkileşim özelliği olan malzemelerdir. Bu nedenle hikâyeler, romanlar, edebi metinler, otantik ve otantik olmayan yazılı malzemeler dil öğrencilerinin sanatsal, iletişimsel ve yaratıcı dil kullanımına katkıda bulunmaktadır. Bu çalışmada PIKTES projesinin Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi faaliyetleri kapsamında yabancı öğrenciler için destekleyici materyal olarak hazırlanan “Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler” setinde yer alan temel (A1-A2) ve orta düzey (B1-B2) kazanımları dikkate alınmıştır. Bu kazanım doğrultusunda okuma amaçları Başvuru Metni'ne göre şu şekilde sınıflandırılmıştır (D-AOBM, 2018: 71)

- Fikir edinme amacıyla okuma
- Başvuru eserleri kullanma gibi, bilgi edinme amacıyla okuma
- Yönergeleri okuma ve yerine getirme
- Okuma tadını almak amacıyla okuma

Bir metni okurken aşağıdaki okuma tarzlarından biri söz konusu olabilir:

- Genel anlama (ana fikri anlama)
- Seçmeli anlama (belirli bilgiyi alma)
- Ayrıntılı anlama (yazılanı tüm ayrıntılarıyla anlama)
- Sonuç çıkarabilme vb.

Bu amaçlar doğrultusunda okuma becerisinin aktarımı 6 ölçeğe ayrılmıştır:

- Genel Okuduğunu Kavrama
- Yazışmaları Okuma
- Fikir Sahibi Olmak İçin Okuma
- Bilgi ve Sav İçin Okuma
- Yönergeleri Okuma
- Serbest zaman etkinliği olarak okuma (D-AOBM, 2021: 51)

Alımlama etkinliklerinden (sözlü kavrama, işitsel-görsel kavrama ve okuduğunu kavrama) biri olan okuduğunu kavrama altında yer alan bu ölçekler gerek yazılı gerekse işaret dilindeki metinlerin kapsamaktadır. Dolayısıyla ölçütler okuma amacı ve özel görevleri olan belirli metin türlerini içermektedir.

1.10.1. Genel Okuduğunu Kavrama Ölçeği

Somut olarak tanıdık olan konularla ilgili, sıkça kullanılan günlük ya da işle ilgili dilden oluşan kısa ve basit metinleri anlayabilmesidir.

Temel düzeye (A1-A2) göre bildiği konularla ilgili günlük kullanım sıklığı fazla olan kelimelerden oluşan kısa ve basit metinleri anlamaktadır.

Orta düzeye (B1-B2) göre ilgi alanlarına yönelik karışık ve zor kelimelerden oluşmayan metinleri yardım almaksızın okuyabilmesidir.

1.10.2. Yazışmaları Okuma Ölçeği

Kişisel ve resmî yazışmaları okumaları kapsamaktadır. Yazışmaları okuma ölçeğine göre metnin uzunluğu ve anlaşılabilir olması önemlidir. Zira çok uzun bir metin öğrenciyi sıkabilirken çok kısa bir metinde ilgisini azaltabileceği durumları göz önünde bulundurulmalıdır. Metin içerisinde verilen bilginin ne kadar somut olduğu ve bu bilgi verilirken düzenli bir akışı takip edip etmediği hususuna da dikkat edilmelidir.

Belirli bir akışı takip etmediği takdirde öğrencinin zihninde karmaşıklık yaratmasına ve konuyla ilgili anlamlı bir bütün oluşturamamasına sebep olabilir. Yine metinde bilgi verilirken dilin hangi ölçüde (standart, günlük ve deyimsel) kullanıldığı ve kullanılan dilin konu ile ilgisi arasında paralel bir ilişkinin olması gerektiği kapsamaktadır.

Temel düzeye (A1-A2) göre kısa ve basit olan metinleri okuyabilir. Örneğin, e-posta, kısa mesaj, kişisel mektup, ilan gibi.

Orta düzeye (B1-B2) göre mesleki ya da kişisel alanlarına giren yazışmaları okuyabilmektedir. Örneğin, resmî yazışma, ilanlar, kişisel e-postalar, yazışmalar gibi.

1.10.3. Fikir Sahibi Olmak İçin Okuma Ölçeği

Fikir sahibi olmak için okuma ölçeğine göre, metnin uygunluk düzeyini değerlendirmek amacıyla yapılan okuma “göz gezdirme” ve spesifik bilgiyi araştırma amacıyla yapılan “tarama” (scanning) becerilerini kapsamaktadır. Fikir sahibi olmak için okuma ölçeğinin işlevsel hâle gelebilmesi için çeşitli özelliklerin bulunması gerekmektedir. Bunlardan birisi *metin tipleri* yani bireyin herhangi türde okuyacağı metinleri kapsamaktadır. Örneğin, bildiri, makale, kitap, dergi, afiş gibi. Yine ölçeğin özelliklerine ek olarak hedef dilde okuyacağı metinde önemli gördüğü bilgileri belirleyip kendi düzeyine uygun taramasıdır. Bu bakımdan metinlerden somut bilgiler çıkarabilmesi için görseller gibi destekleyicilerle okuduğu metni anlamasıdır.

Temel düzeye (A1-A2) göre günlük hayatta karşısına çıkabilecek isimleri, sözcükleri ve temel yapıları anlayabilir. Örneğin, yönerge, uyarı, basit dilde yazılan reklam/ etkinlik/ broşürler, menüler gibi.

Orta düzeye (B1-B2) göre gerek ilgi alanı gerekse ilgi alanına benzer kaynakları okuyabildiği, uzun metinleri tarayabildiği, karmaşık olmayan metinleri okuyup değerlendirmesidir.

1.10.4. Bilgi ve Sav İçin Okuma Ölçeği

Bilgi ve sav için okuma diğer bir tanımla detaylı okuma ölçeği, amaca uygun olarak okumaya karar verdiği yazılı ya da işaret dilindeki metni dikkatli bir şekilde incelemesidir. Detaylı okuma ölçeği çoğunlukla eğitim ve meslek hayatıyla bağlantılıdır. Bu bakımdan bilgi ve sav için okuma ölçeğinin işlevsel hâle gelebilmesi

için çeşitli özellikleri bulundurması gerekmektedir. Metin tipinin sıralaması basitten (kısa, basit vb.) karmaşığa (makale, dergi, kitap vb.) doğru bir yol izlemektedir. Metinlerin konuları bilindik konularla başlayıp ili alanının dışındakilere doğru bir akışa göre ilerlemektedir. Bilgi ve sav için okunacak metinlerin içerikleri hakkında bilgi sahibi olmak amaçlandığından anlam derinliğine gidilmektedir.

Temel düzeye (A1-A2) göre basit dil kullanılarak yazılmış ilgi alanına yönelik konuları ve resimli broşür/haritalarda verilen bilgileri anlayabilir.

Orta düzeye (B1-B2) göre alanıyla ilgili karmaşık olmayan metinleri anlayabilir ve konuyu detaylı anlamasa da genel olarak fikir oluşabilir.

1.10.5. Yönergeleri Okuma Ölçeği

Yönergeleri okuma ölçeğine göre bilgiye ulaşabilmek için okumanın uzmanlık gerektirmesidir. Diğerlerinde olduğu gibi yazılı ya da işaret dilindeki metinlerle ilişkilidir. Ölçeğin işlevsel hâle getirilebilmesi için çeşitli özellikleri barındırması gerekmektedir. Konu bakımından temel düzeyde basit uyarı ve yönlendirmeler ile başlayıp ileri düzeylere doğru karmaşık ve zor yönergeleri kapsamaktadır. Metin uzunluğu bakımından ise temel düzeyde birkaç kelime ya da işaretle başlaması ileri düzeyde ise uzun şekilde bir sırayı takip etmesidir.

Temel düzeye (A1-A2) göre basit dille ifade edilen yönlendirmeleri takip edebilir ve kısa yönergeleri anlayabilir. Örneğin, Ankara'dan İstanbul'a gitmek, ellerinizi yıkayınız gibi.

Orta düzeye (B1-B2) göre metinlerdeki kısa/uzun yönergeleri anlayabilir ve basit yönergeleri takip edebilir. Örneğin, yemek talimatları, ilaç prosedürleri, kullanım talimatları gibi.

1.10.6. Serbest Zaman Etkinliği Olarak Okuma Ölçeği

Serbest zaman etkinliği olarak okuma ölçeği tanımlayıcı ciltle birlikte eklenmiştir. Değişen ve gelişen dünya ile birlikte dil öğretiminde de farklılıklar söz konusudur. Bu açıdan bir amaç için okumanın dışında bir boş zaman aktivitesi olarak görülmektedir. Ölçek göre kurgulu ve kurgusuz yazılı ya da işaret dilindeki metinleri içermektedir. Hedef dil öğrencisinin ilgi alanına bağlı okuduğu metin tiplerinin yanı sıra farklı

türleri de (yaratıcı metinler, dergi/gazete makaleleri, internet günlükleri vb.) barındırabilir. Ölçeğin işlevsel hâle gelebilmesi için söz konusu bazı özelliklerin barındırması gerekmektedir. *Metin çeşitliliği* bakımından, temel düzey için basitten başlayarak ileri düzeye göre çağdaş ve klasik yazılara doğru ilerlemesidir. *Konu çeşitliliği* bakımından, gündelik ve somut konulardan soyut ve edebî konulara bir akış izlemesidir. Metinleri dili ise dil düzeyi arttıkça basitten karmaşığa bir üslubu sahip olmasını kapsamaktadır. Yine metni anlamak ve kolay okumak için görsel yardımcı, Türkçenin cümle yapısına uygun uzunluk gibi çeşitli ölçütleri olmasını içerir. Anlam derinliği bakımından ise açık anlamdan örtük anlama doğru bir sırayı takip etmektedir. Okuma ölçeklerinin yedi düzeyde hazırlanması okuma becerisinin geliştirilmesine ek olarak öğrenciyi kısıtlamadan zevkle okumasını sağlamak ve ilgisini çekmeyi amaçlama üzerine temellendirildiği görülmektedir.

Temel düzeye (A1-A2) göre görsellerle desteklenmiş kısa hikâyelerdeki metinleri ana hatlarıyla anlayabilir ve kullanım sıklığı yüksek sözcüklerden oluşan metinleri kavrayabilir.

Orta düzeye (B1-B2) göre ilgi alanlarına yönelik konularla ilgili metinleri okuyabilir. Karmaşık olmayan kaynakları bağımsız olarak zevk için okuyup anlayabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. YURT İÇİNDE YAPILAN OKUNABİLİRLİK ÇALIŞMALARI

Yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi için hazırlanan okuma kitapları hedef dil öğrencisinin ihtiyaçlarını karşılar nitelikte ve öğrenmesine yardımcı olacak şekilde olmasına dikkat edilmelidir. Araştırmanın bu bölümünde daha önceden yapılmış araştırma konusu ile ilgili olduğu düşünülen çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Alanyazın araştırmaları incelendiğinde çalışmaların Türkçenin ana dil olarak öğretimi üzerine yapıldığı tespit edilmiştir (Bağcı ve Ünal, 2013; Baş ve Yıldız, 2015; Benzer, 2020; Bora, 2019; Bolat, 2016; Çiftçi, Çeçen ve Melanlıoğlu, 2007; Çetinkaya, 2010; Demir ve Çeçen, 2013; Durukan, 2014; Erdem, 2011; İskender, 2013; Mert, 2013; Okur ve Arı, 2013; Okur, Arı, Ersoyol ve Okur, 2013; Özcan, 2020; Temur, 2002; Tosunoğlu ve Özlük, 2011; Zorbaz, 2007). Sınırlı sayıda yapılan okunabilirlik çalışmaları gerek ana dil eğitiminde gerekse yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde okuma becerisini geliştirmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Zira dil öğrencilerinin düzeylerini tanımlamak ve sınıflandırmak öğrenme sürecini pozitif yönde etkilemektedir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında yapılan okunabilirlik çalışmaları ise ana dile nispeten daha az olduğu tespit edilmektedir (Biçer ve Alan, 2017; Erol, 2014a; Erol, 2014b; Mutlu, 2020; Özmen, 2019; Şimşek, 2019; Yılmaz ve Temiz, 2014; Zorbaz ve Köroğlu, 2016;). Çalışmalardan yalnızca iki tanesi okuma kitaplarındaki okunabilirlikleri hesapladığı tespit edilmiştir (Aydın, 2020; Erişik, 2021). Okuma kitaplarındaki okunabilirlik durumu üzerine herhangi bir tez çalışmasına rastlanılmamıştır. Makale ve tezlerin ortak özellikleri bu alanda çıkarılmış ders kitaplarını incelediği görülmektedir. İncelenen ders kitaplarındaki metinler tüm düzeylerde incelendiği Ateşman (1997) ve Çetinkaya (2010) Okunabilirlik Formülleri kullanılarak hesaplama yapılmıştır.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi üzerine okunabilirlik çalışmaları bazıları şu şekildedir:

Biçen N. ve Alan Y. (2017) “Yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılan Yeni Hitit 3 ve İstanbul C1+ ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeylerinin karşılaştırılması” makalesinde Ateşman (1997) Okunabilirlik Formülü’nü kullanarak ders kitaplarındaki metinlerin karşılaştırmalı olarak okunabilirliklerini hesapladığı görülmektedir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda Yeni Hitit 3 ders kitabının İstanbul C1+ ders kitabına göre daha zor düzeyde metinlerden oluştuğu tespit edilmiştir.

Erol, H.F. (2014a). “Yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarında okunabilirlik.” makalesinde İstanbul, Yeni Hitit, Adım Adım, Yabancı Dilim Türkçe adlı ders kitaplarının okunabilirlik durumunu Ateşman’ın 1997’de geliştirdiği formül ile incelemiştir. Dört ders kitabı arasındaki okunabilirlik farkları ortaya koymayı amaçlayan çalışmanın sonucunda İstanbul ve Yeni Hitit *orta güçlükte* iken Adım Adım ve Yabancı Dilim Türkçe *kolay düzey* olarak hesaplanmıştır.

Özmen, C. (2019). “Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde metin değiştirim teknikleriyle öykülerin yeniden oluşturulması” adlı doktora tezinde 6 öykü kitabını A1-A2-B1 düzeyinde (Kayıp Eşyalar Bürosu, Fındık, Heykel, Kalemler, O Bakış, Perili Köşk) metin değiştirimi açısından ele almış özgün ve değiştirilmiş metin arasındaki farkları tespit etmeye çalışmıştır. İnceleme kapsamında Çetinkaya-Uzun ve Bezirci-Yılmaz okunabilirlik formüllerinden yararlanılmıştır. İnceleme sonucu doğrultusunda *Kayıp Eşyalar Bürosu*; Bezirci-Yılmaz’a göre kolay, Çetinkaya-Uzun’a göre eğitsel düzey, *Fındık*; Bezirci-Yılmaz’a göre kolay, Çetinkaya-Uzun’a göre eğitsel düzey, *Heykel*; Bezirci-Yılmaz’a göre kolay, Çetinkaya-Uzun’a göre eğitsel, *Kalemler*; Bezirci-Yılmaz’a göre kolay, Çetinkaya-Uzun’a göre eğitsel, *O Bakış*; Bezirci-Yılmaz’a göre kolay, Çetinkaya-Uzun’a göre A1-A2 bağımsız B1 eğitsel, *Perili Köşk*; Bezirci-Yılmaz’a göre kolay, Çetinkaya-Uzun’a göre A1-A2 bağımsız B1 eğitsel olarak tespit edilmiştir.

Erişik, H. (2021). “Yabancılar için Türkçe okuma kitaplarının okunabilirliği: Türkçenin sesi Yunus Emre örneği” adlı makalesinde YEE tarafından hazırlanan Türkçenin Sesi Yunus Emre hikâye kitabını temel, orta ve ileri düzeyde incelemiştir.

İnceleme kapsamında Ateşman ve Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formüllerini kullanmıştır. Sonuç olarak Ateşman formülüne göre üç düzeyde de kolay, Çetinkaya-Uzun'a göre bağımsız okuma olarak tespit etmiştir.

Mutlu, H.H. (2020) “Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarında (İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti, Yedi İklim Öğretim Seti) yer alan metinlerin okunabilirlik düzeylerinin incelenmesi.” Makalesinde İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Seti (A1/A2//B2/C1 düzeyleri) ve Yedi İklim Türkçe Seti (A1/A2//B2/C1/C2 düzeyleri) Ateşman (1997) okunabilirlik formülüne göre hesaplanmıştır. Çalışma sonucunda İstanbul Yabancılar için Türkçe Seti kitaplarındaki durum A1 ve A2’de kolay, B2 ve C1’de orta güçlükte çıkarken, Yedi İklim Türkçe Seti’ndeki kitapların durumu A1 ve A2 kolay, B2, C1, ve C2’de orta güçlükte sonucuna ulaşıldığı görülmektedir.

Şimşek, E. (2019). “Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeyleri açısından incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde Gazi TÖMER Yabancılar İçin Türkçe, Ankara Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe ve Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim Türkçe ders kitapları tüm düzeyde incelenmiştir. İnceleme kapsamında Ateşman ve Çetinkaya-Uzun’un okunabilirlik formüllerinden yararlanılarak hesaplanmıştır. Araştırma sonucunda *temel düzeyde* Gazi TÖMER Yeni Hitit ve Yedi İklim kolay, *orta düzeyde* Gazi TÖMER orta güçlükte/engelli, Yedi İklim kolay/orta güçlükte ve Yeni Hitit orta/eğitsel olarak, ileri düzeyde Gazi TÖMER orta/engelli, Yeni Hitit zor/engelli ve Yedi İklim orta/engelli olarak tespit edilmiştir.

Yılmaz, F. ve Temiz, Ç. (2014). “Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik durumları.” adlı makalesinde incelemeye dahil olan Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı 1, 2, ve 3’teki metinlerin okunabilirlik durumunu incelemiştir. Ateşman (1997) ve Çetinkaya-Uzun (2010) Okunabilirlik formülleri kullanılarak metinlerin öğrenci düzeylerine uygun ve öğrenci düzeylerinin üstünde olan metinleri tespit etmiştir. Sonuç olarak Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabının 1. kolay, 2. kitap orta güçlükte ve 3. Kitap ise zor düzey sonucuna varılmıştır.

Zorbaz, K.Z. ve Koroğu, M. (2016). “Gazi Tömer yabancılar için Türkçe öğretim setindeki metinlerin kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri.” Adlı makalelerinde Gazi Üniversitesi TÖMER tarafından hazırlanan Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Setindeki (A1, A2, B2, C1 düzeyi) ders kitaplarında yer alan metinlerin okunabilirlik düzeylerini Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Formülü’nden yararlanarak hesaplamışlardır. Sonuç olarak A1, A2, eğitsel düzey, B2 ve C1 engelli düzey olduğu saptanmıştır.

Aydın, E. (2021). “Yabancılar İçin Hazırlanmış Türkçe Okuma Kitaplarının Okunabilirlik Durumları” adlı makalesinde Yunus Emre Enstitüsü tarafından çıkarılan Çocuk Hikâyeleri Dizisi (A1-A2) incelenmiştir. İnceleme kapsamında Ateşman (1997) ve Çetinkaya-Uzun (2010) tarafından geliştirilen okunabilirlik formülü kullanılmış ve iki formül arasındaki fark ortaya konmuştur. Çalışmanın sonucunda Ateşman formülüne göre A1 ve A2 düzeyi okuma kitaplarının kolay, Çetinkaya-Uzun formülüne göre A1 kitabının bağımsız okuma ve A2 kitabının ise eğitsel okuma düzeyinde olduğunu tespit etmiştir.

2.2. YURT DIŞINDA YAPILAN OKUNABİLİRLİK ÇALIŞMALARI

Xia, M., Kochmar E., ve Briscoe, T., (2019). “Text Readability Assessment for Second Language Learners” (İkinci Dil Öğrenenler için Metin Okunabilirlik Değerlendirmesi) adlı makalede yabancı dil olarak İngilizce öğrenenler için hazırlanmış CEFR dereceli metinlerden oluşan set incelenmiştir. İnceleme kapsamındaki metinlerin okunabilirlikleri WeeBit Corpus ve Cambridge Sınav Verileri’nden yararlanılarak otomatik olarak tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda WeeBit kullanılarak incelenen metinler öğrenci düzeyine yönelik olduğu ve bu modelin kullanımının iyiyken Cambridge Sınav Verileri ise daha zor olarak tespit edilmiştir. İki farklı verinin sonucuna göre hedef dil düzeyleri arasında uyumsuzluk söz konusudur.

Hakim, A.A., Setyaningsih, E., Cahyaningrum, D. (2021) “Examining the Readability Level of Reading Texts in English Textbook for Indonesian Senior High School” (Endonezya Liseleri İçin İngilizce Ders Kitaplarındaki Okuma Metinlerinin Okunabilirlik Düzeyinin İncelenmesi) adlı makalede Endonezya’daki İngilizce ders

kitaplarının okunabilirlik durumları incelenmiştir. İnceleme kapsamında Flesh'in okunabilirlik formülü kullanılırken teknoloji destekli Coh-Metrix de kullanılarak karşılaştırmalı bir çalışma yapılmıştır. Araştırma sonucunda metinlerin çoğunluğu öğrencinin düzeyinin altına olduğu çıkmıştır.

Reina, D., Silva, F.A.S., Lemes, S., Reina, D.R.M. (2021). "Grau de Legibilidade do Novo Relatório do Auditor Independente" (Yeni Bağımsız Denetçi Raporunun Okunabilirlik Derecesi) adlı makalede 273 bağımsız denetçinin borsada işlem gören şirketlerde yayınlanan 2015-2017 yılların arasında yayınlanan raporları analiz edilmiştir. Okunabilirliğin ölçümü için Gunning's Fog Index ("sis indeksi") kullanılmıştır. Araştırma sonucunda 2016 ve 2017 yılları arası orta düzeyde çıkarken 2015 yılında zor düzey olarak hesaplanmıştır.

Steven M.F., Thomas J.P.Jr., Maurice F.Tassin (1992). "Measuring readability: A comparison of accounting textbooks" (Okunabilirliği Ölçme: Muhasebe Ders Kitaplarının Karşılaştırılması) adlı makalede araştırmacılar okunabilirliğin metinler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için muhasebe ders kitaplarını incelemişlerdir. Okunabilirlik formülü olarak Flesch Reading Ease Formula ve Gunning's Fog Index kullanmışlardır. İnceleme sonucunda ders kitapları arasında anlamlı bir fark bulunmamış ve kitapların okunabilirlik düzeyleri kolay olarak tespit edilmiştir.

Gkikas, D.C., Tzafilkou, K., Theodoridis, P.K. etc. (2022). "How do text characteristics impact user engagement in social media posts: Modeling content readability, length, and hashtags number in Facebook" (Metin özellikleri, sosyal medya gönderilerinde kullanıcı katılımını nasıl etkiler: Facebook'ta içeriğin okunabilirliğini, uzunluğunu ve hashtag sayısını modelleme) adlı makalede amaç sosyal medya üzerinde görsellerdeki metinlerin özelliklerinin tüketici katılımı ve marka farkındalığı arasındaki ilişkiyi incelemektir. İnceleme kapsamında okunabilirlik indeksleri, metin uzunluğu ve hashtag sayısı bulunmaktadır. Okunabilirlik sayısı için Flesch Kincaid formülü uygulanmış sonuçta okunması kolay metinler olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca yüksek katılım ve farkındalık eğiliminde olduğu görülmüştür.

Todirascu, A., François, T., Gala, N., Fairon, C., Ligozat, A., ve Bernhard, D. (2013). “Coherence and cohesion for the assessment of text readability” (Metin okunabilirliğinin değerlendirilmesi için tutarlılık ve uyum) adlı makalede metinlerin tutarlılığı ve bağdaşıklığın metnin okunabilirliği üzerindeki etkisini incelemektedir. İnceleme kapsamında metinler Coh-Matrix bilgisayar teknolojisinden yararlanılarak okuyucuların metni anlama puanlarını tespit etmiştir. Araştırma sonucunda yabancı dil olarak Fransızcanın oğretiminde kullanılan metinlerin kolay ve karmaşık metinlerde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Vajjala, S. ve Lucic, I. (2018). “OneStopEnglish corpus: A new corpus for automatic readability assessment and text simplification” (“OneStopEnglish yapısı: Otomatik okunabilirlik değerlendirmesi ve metin basitleştirme için yeni bir yapı) adlı makalede üç düzeyde yazılmış OneStopEnglish metinlerinin otomatik okunabilirlik değerlendirmesini incelemektedir. İnceleme kapsamında temel ve orta düzey kolay iken ileri düzeyde metinler çok daha zordur. Bu bakımdan metin uzunluğunun okuma düzeyi bakımında belirleyici faktör olmadığı tespit edilmiştir.

François, T. ve Fairon, C. (2012). “An “AI readability” formula for French as a foreign language” (“Yabancı dil olarak Fransızca için bir “AI okunabilirlik” formülü) adlı makalede yabancı dil olarak Fransızca oğrenimi için 46 metnin metinsel özelliğine dayanarak yeni bir okunabilirlik formülü sunmasıdır. Buna göre yapay zekaya dayalı bu formül metinlerdeki bağdaşıklıklar, mecazlar, deyimler vb. derin yapı özellikleri dikkate almaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama araçları, veri toplama süreçleri ve verilerin analizi yer almaktadır.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışmada nitel araştırmalardan doküman incelemesi yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen konuyla ilgili bilgi içeren yazılı materyallerin analizini içerir. (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 189).

Bu çalışmada doküman olarak PIKTES projesi kapsamında yabancılar için hazırlanan Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler setinde yer alan 20 okuma kitabı kullanılmıştır. Okuma kitapları okunabilirlik açısından incelenerek elde edilen bulgular doküman analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir.

3.2. İNCELENEN OKUMA KİTAPLARI

Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler setinin amacı, PIKTES projesi kapsamında geçici koruma altındaki Suriyeli çocukların Türkiye'deki eğitime katkı sağlamak ve Türk eğitim sistemine entegre olma sürecini desteklemektir. Alanyazın taramasında Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine yönelik hazırlanan ders kitaplarının okunabilirliklerinin incelendiği ancak PIKTES projesi kapsamında hazırlanan hikâyelerin okunabilirliği üzerine bir çalışmaya ulaşılamaması nedeniyle ilgili hikâye kitapları okunabilirlik açısından incelenmiştir.

Okuma Parçası	Dil Seviyesi	Sayfa Numarası
Saklambaç	A1	20
Kayıp Bavul	A1	20
Bisiklet	A1	20
Her Zamanki Kafede	A1	20
Acil	A1	20
Gizemli Harita	A2	20
Peribacaları	A2	20
Denizden Gelen Mektup	A2	20
Çikolatalı Gofret	A2	20
Komşumuz Ahmet Amca	A2	20
Altın Bilezik	B1	24
Cevapsız Arama	B1	24
Baraka	B1	24
Hırsız Kim?	B1	24
Köstekli Saat	B1	24
Kumların Altındaki Sır	B2	24
Yıl Sonu Pikniği	B2	24
Ağrı Dağı'na Tırmanış	B2	24
Kral Mezarları	B2	24
Ateş Böcekleriyle Dans	B2	24
TOPLAM		440

Şekil 13 Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler Kitabındaki Metinler

Tablo 9'a göre Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler setinde yer alan 2 temel (A1-A2) ve 2 orta (B1-B2) olmak üzere toplam 4 düzeye yönelik hikâye kitabı bulunmaktadır. Her hikâye kitabı 24 sayfadan oluşmaktadır. İnceleme kapsamındaki hikâye kitaplarının tercih edilmesinde birden fazla dil düzeyine yönelik olması ve set biçiminde elektronik ortamda yayınlanmış olmasıdır. Bu bakımdan okuma kitaplarının farklı düzeylerde olması okunabilirliğin karşılaştırılması bakımından da uygundur.

1.3. İNCELEME TEKNİKLERİ

Bu çalışmada PICTES projesi kapsamında hazırlanan Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler setinde yer alan temel (A1-A2) ve orta (B1-B2) düzey için hazırlanmış 20 hikâye kitabı kullanılmıştır. Veriler inceleme kapsamındaki okuma

metinlerinden elde edilmiştir. Çalışmanın birinci aşamasında kitaplar temin edildikten sonra okuma parçaları analiz edilmeye hazır duruma getirilmiştir.

3.3. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ

Araştırmanın verileri PIKTES projesinin Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi faaliyetleri kapsamında yabancı öğrenciler için destekleyici materyal olarak hazırlanan “Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler” setindeki metinlerden doküman incelemesi aracılığıyla elde edilmiştir. Elde edilen okuma kitapları PDF şeklinde web ortamına aktarılmıştır. İnceleme kapsamındaki okuma kitaplarının okunabilirlik verilerine doküman analiziyle ulaşılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen konuyla ilgili bilgi içeren yazılı materyallerin analizini içerir (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 189). İncelenecek kitapların okunabilir düzeylerinin belirlenmesi için şu sıra izlenmiştir (Çetinkaya ve Uzun, 2020:149)

- 1. Sözcükleri sayın:** Boşlukla aralanmış, sayılar, yazıbirimler, semboller ve yazıbirim kümeleri sözcük olarak kabul edilir. Birleştirme çizgisiyle ayrılmış sözcükler ve kısaltmalar sözcük olarak kabul edilir.
- 2. Tümceleri sayın:** Dilbilgisel olarak diğer tümce veya tümleçten bağımsız olduğu düşünülen her birim tümce olarak kabul edilir. Nokta (.), soru işareti (?), açıklama noktası (:) ve iki parantez () bitirilmiş bir tümce olarak kabul edilir.
- 3. Seslemleri sayın:** Seslettiğiniz biçimiyle seslemleri sayın. Semboller ve şekiller sesletildikleri biçimiyle sayılır.
- 4. Ortalama tümce uzunluğunu bulun:** Toplam sözcük sayısını tümce sayısına bölün.
- 5. Ortalama sözcük uzunluğunu bulun:** Toplam seslem sayısını toplam sözcük sayısına bölün.
- 6. Formülü hesaplayın:** Yukarıda yer alan işlem basamakları takip edildikten sonra metnin okunabilirlik düzeyini belirleyen formül denklemi uygulanır.

Yukarıdaki sıralama takip edilerek toplam hece, kelime ve cümle sayılarına ulaşılmıştır. Bu veriler doğrultusunda okunabilirlik formüllerine göre ortalama sözcük ve cümle uzunluğu tespit edilmiştir. Okunabilirlik formüllerine göre ortalama kelime uzunluğu için toplam hece sayısı / toplam kelime sayısına, ortalama cümle uzunluğu içinse toplam kelime sayısı/toplam cümle sayısına bölümüyle bulunur. Ortaya çıkan verilerden sonra analiz yapılmıştır.

3.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Araştırmada metinlerin okunabilirlik düzeylerini belirlemek için Ateşman (1997) ve Çetinkaya-Uzun (2010) tarafından geliştirilen okunabilirlik formüllerinin kullanmak için metinler Excel programına aktarılmıştır. Aktarılan metinlerden alıştırımlar kısımları incelemeye dâhil edilmemiştir. Formüllerin birbirinden farklı oluşundan dolayı iki ayrı Excel dosyası oluşturulmuştur. Ateşman (1997) formülüne göre metinde yer alan ilk 100 sözcük üzerine uygulanabilirken Çetinkaya-Uzun (2010) okunabilirlik formülüne göre de metinde yer alan tüm sözcükler dâhil edilerek uygulanmasından kaynaklanmaktadır. Verilerin karışmaması amacıyla böyle bir ayırım izlenmiştir.

Birinci Excel dosyasında, Ateşman'ın (1997) okunabilirlik formülünde kullanılacak veriler yer almaktadır. Söz konusu dosyada kitaptaki metinlerde yer alan ilk 100 kelimedeki hece ve cümle sayısı belirlenmiştir. Metinlerden seçilen ilk 100 sözcükte cümle bitmemişse veriler, noktaya kadar genişletilerek hesaplanmıştır. Bu verilerden hareketle ortalama kelime ve cümle uzunluğu tespit edilmiştir.

Ateşman Okunabilirlik Formülü

Formülün hesaplanmasında kullanılan Türkçedeki en zor ve en kolay metinlerin özellikleri şu şekildedir (Ateşman, 1997: 73)

	Sözcük Uzunluğu (hece)	Cümle Uzunluğu (sözcük)
En kolay metin	2,2	4
En zor metin	3,0	30

Şekil 14 Ateşman Kolay ve Zor Metin Özellikleri

Yapılan bu hesaplama sonucunda aşağıdaki formül geliştirilmiştir (Ateşman, 1997: 74)

$$\text{Okunabilirlik Puanı} = 198,825 - 40,175 \cdot X1 - 2,610 \cdot X2$$

X1 = Ortalama Kelime Uzunluğu (Toplam hece sayısı/toplam kelime sayısı)

X2 = Ortalama Cümle Uzunluğu (Toplam kelime sayısı/toplam cümle sayısı)

Ateşman (1997) okunabilirlik formülüne göre Türkçe metinlerin okunabilirlik sayılarına göre tanımlanması ve sınıflandırılması:

Okunabilirlik Düzeyi	Okunabilirlik Sayısı
Çok Kolay	90-100
Kolay	70-89
Orta Güçlükte	50-69
Zor	30-49
Çok Zor	1-29

Şekil 15 Ateşman Okunabilirlik Düzeyi/Sayısı

İkinci Excel dosyasında ise Çetinkaya-Uzun (2010) tarafından geliştirilmiş okunabilirlik formülünde kullanılacak veriler bulunmaktadır. Söz konusu bu dosyada okuma kitabında yer alan metinlerdeki toplam hece, kelime ve cümle sayısı yer almaktadır. Bu veriler doğrultusunda ortalama sözcük ve kelime uzunluğu tespit edilmiştir.

Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Formülü

$$\text{Okunabilirlik Puanı} = 118,823 - 25,987 \cdot X1 - 0,971 \cdot X2$$

X1 = Ortalama Kelime Uzunluğu (Toplam hece sayısı/toplam kelime sayısı)

X2 = Ortalama Cümle Uzunluğu (Toplam kelime sayısı/toplam cümle sayısı)

Çetinkaya-Uzun (2010) Okunabilirlik Formülü'ne göre Türkçe Metinlerin Okunabilirlik Düzeylerin Tanımlanması ve Sınıflandırılması

Okunabilirlik Puanı	Okunabilirlik Düzeyi	Eğitim Düzeyi
0-34	Engelli Düzey	10., 11. ve 12. Sınıf
35-50	Eğitsel Okuma	8. ve 9. Sınıf
51+	Bağımsız Okuma	5., 6. ve 7. Sınıf

Şekil 16 Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Düzeyi

İşlemlerden sonra yeni bir Excel dosyası açılarak Ateşman'ın (1997) Türkçeye uyarladığı formülden çıkan veriler toplanarak ortalaması hesaplanmıştır. Aynı şekilde Çetinkaya-Uzun (2010) tarafından geliştirilen formül kullanılarak metinlerden çıkan verilerin ortalaması alınmıştır. Sonunda iki farklı formül kullanılarak hesaplanan metinlerin ortalamaları alınarak formüller arasındaki fark ortaya konulmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. 4. BULGULAR VE YORUM

4.1. YABANCI ÖĞRENCİLER İÇİN TÜRKÇE HİKÂYELER KİTABINDA YER ALAN METİNLERİN ÇETİNKAYA-UZUN (2010) FORMÜLÜNE GÖRE OKUNABİLİRLİK PUANI VE DÜZEYİNE YÖNELİK BULGULAR VE YORUM

Türkçe metinlerin okunabilirliği için geliştirilen Çetinkaya-Uzun (2010) formülü kullanılarak Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler temel (A1-A2) ve orta (B1-B2) düzeyi kitapta yer alan metinlerin okunabilirliği tespit edilmiştir. Kitapta yer alan metinlerin okunabilirliğine yönelik veriler ve bu verilerden hareketle ulaşılan okunabilirlik düzeyleri şu şekildedir:

Tablo 1 Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Formülüne Göre Bulgular

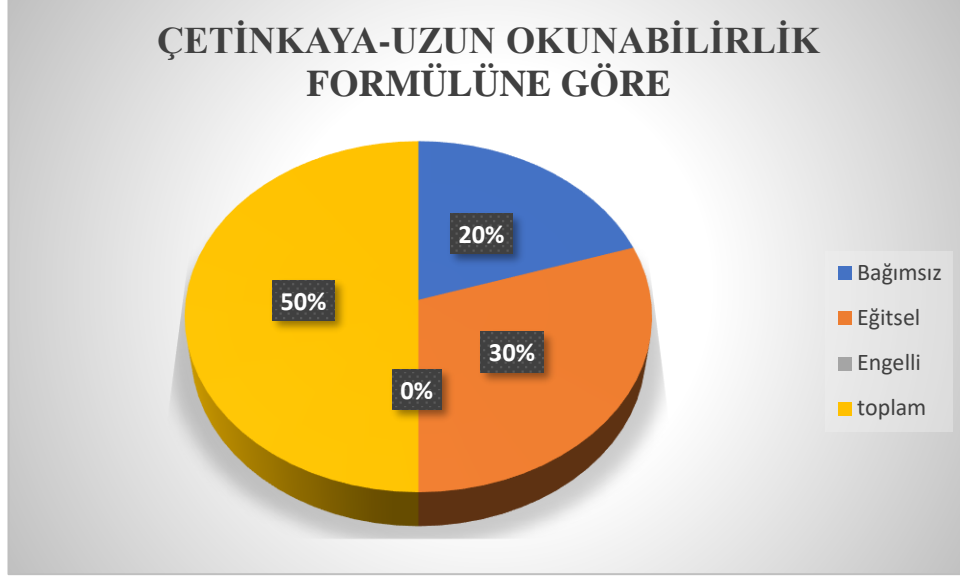
Metin	Ortalama Kelime Sayısı Uzunluğu	Ortalama Cümle Uzunluğu	Okunabilirlik Puanı	Okunabilirlik Düzeyi
Saklambaç	2,37	5,35	53,68	Bağımsız
Kayıp Bavul	2,50	4,25	49,74	Eğitsel
Bisiklet	2,40	4,60	52,00	Bağımsız
Her Zamanki Kafede	2,34	4,65	53,51	Bağımsız
Acil	2,38	5,14	51,99	Bağımsız
Gizemli Harita	2,51	5,35	48,41	Eğitsel
Peribacaları	2,24	5,16	55,60	Bağımsız
Denizden Gelen Mektup	2,43	4,98	50,85	Eğitsel
Çikolatalı Gofret	2,34	4,86	53,31	Bağımsız
Komşumuz Ahmet Amca	2,37	5,29	52,11	Bağımsız
Altın Bilezik	2,51	6,33	47,46	Eğitsel
Cevapsız Arama	2,71	6,87	41,73	Eğitsel
Baraka	2,67	7,45	42,21	Eğitsel
Hırsız Kim?	2,63	7,08	43,61	Eğitsel

Köstekli Saat	2,68	7,55	41,85	Eğitsel
Kumların Altındaki Sır	2,57	6,47	45,76	Eğitsel
Yıl Sonu Pikniği	2,65	6,05	62,99	Bağımsız
Ağrı Dağı'na Tırmanış	2,60	8,32	43,19	Eğitsel
Kral Mezarları	2,68	7,45	41,95	Eğitsel
Ateş Böcekleriyle Dans	2,54	8,50	44,57	Eğitsel

Tablo 1'e göre, temel (A1-A2) ve orta (B1-B2) düzeyi için hazırlanan Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler adlı okuma kitabı içinde 33 metin yer almaktadır. Kitabın Çetinkaya-Uzun (2010) okunabilirlik formülüne göre okunabilirlik puanı ve düzeyi bulunmaktadır. Buna göre elde edilen sonuçlardan hareketle *8 bağımsız düzey* (Saklambaç, Bisiklet, Her Zamanki Kafede, Acil, Peribacaları, Çikolatalı Gofret, Komşumuz Ahmet Amca, Yıl Sonu Pikniği) ve *12 eğitsel düzey* (Kayıp Bavul, Gizemli Harita, Denizden Gelen Mektup, Altın Bilezik, Cevapsız Arama, Baraka, Hırsız Kim? Köstekli Saat, Ağrı Dağı'na Tırmanış, Kral Mezarları, Ateş Böcekleriyle Dans, Kumların Altındaki Sır) olduğu tespit edilmiştir. Kitapta yer alan temel (A1-A2) ve orta (B1-B2) düzeyi için hazırlanmış metinlerden elde edilen okunabilirlik ortalaması *48,82* puanla *eğitsel düzeyde* olduğu tespit edilmiştir. Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülüne göre engelli düzeyde metin bulunmamaktadır.

Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler'i temel (A1-A2) ve orta (B1-B2) düzeyi için hazırlanmış metinlerin okunabilirliği Çetinkaya-Uzun (2010) okunabilirlik formülüne göre çıkan verilerin dağılımı ise şu şekildedir:

Tablo 2 Çetinkaya-Uzun Formülüne Göre Okunabilirlik Düzeylerinin Dağılımı

Tablo 2'ye göre PIKTES projesinin Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi faaliyetleri kapsamında yabancı öğrenciler için destekleyici materyal olarak hazırlanan “Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler” setinde yer alan 20 metnin Çetinkaya-Uzun (2010) formülüne göre dağılımı verilmektedir. Hesaplamalar sonucunda elde edilen verilerden hareketle *bağımsız düzey okuyucuların %20, engelli düzey okuyucuların %0 ve eğitsel düzey okuyucuların %30* olduğu tespit edilmiştir. Çetinkaya-Uzun (2010) formülünün tanımlamasına göre; kitapta yer alan metinlerin çoğunlukla okunabilirlik puanı 35-50, okunabilirlik düzeyi eğitsel ve eğitim düzeyi 8. ve 9. Sınıf olduğu, en az ise okunabilirlik puanı 51+, okunabilirlik düzeyi bağımsız okuma ve eğitim düzeyi 5., 6. ve 7. Sınıf olduğu tespit edilmektedir.

4.2. YABANCI ÖĞRENCİLER İÇİN TÜRKÇE HİKÂYELER KİTABINDA YER ALAN METİNLERİN ATEŞMAN'IN (1997) FORMÜLÜNE GÖRE OKUNABİLİRLİK PUANI VE DÜZEYİNE YÖNELİK BULGULAR VE YORUM

Türkçe metinlerin okunabilirliği için geliştirilen Ateşman (1997) formülü kullanılarak Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler temel (A1-A2) ve orta (B1-B2) düzeyi kitapta yer alan metinlerin okunabilirliği tespit edilmiştir. Kitapta yer alan metinlerin okunabilirliğine yönelik veriler ve bu verilerden hareketle ulaşılan okunabilirlik düzeyleri şu şekildedir:

Tablo 3 Ateşman Okunabilirlik Formülüne Göre Bulgular

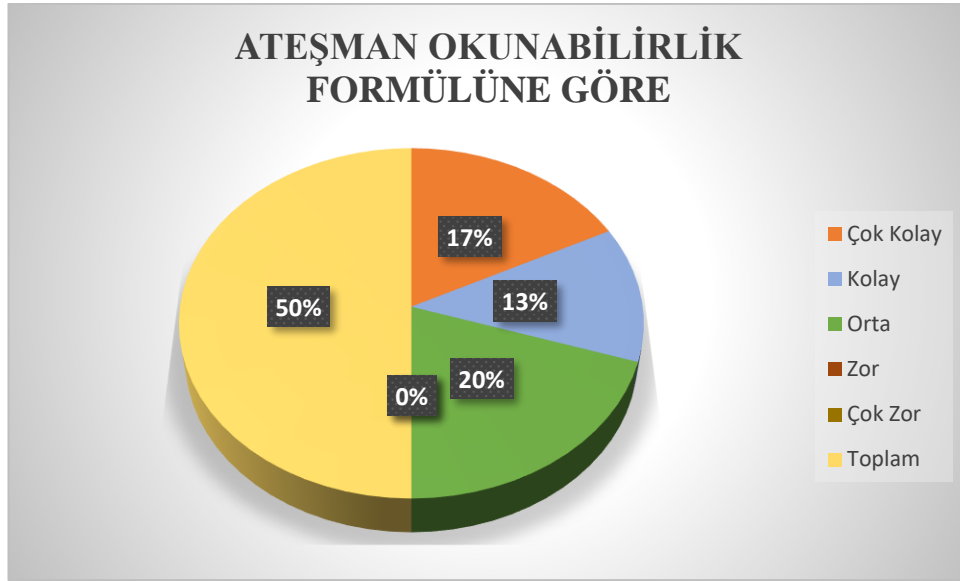
Metin	Ortalama Kelime Sayısı Uzunluğu	Ortalama Cümle Uzunluğu	Okunabilirlik Puanı	Okunabilirlik Düzeyi
Saklambaç	2,28	5,94	91,73	Çok Kolay
Kayıp Bavul	2,60	3,88	84,25	Kolay
Bisiklet	2,37	4,63	91,53	Çok Kolay
Her Zamanki Kafede	2,28	4,04	96,69	Çok Kolay
Acil	2,47	6,66	82,21	Kolay
Gizemli Harita	2,65	5,00	79,31	Kolay
Peribacaları	2,28	4,54	95,39	Çok Kolay
Denizden Gelen Mektup	2,40	4,68	90,19	Çok Kolay
Çikolatalı Gofret	2,27	4,90	94,85	Çok Kolay
Komşumuz Ahmet Amca	2,34	5,66	90,05	Çok Kolay
Altın Bilezik	2,63	5,94	77,66	Kolay
Cevapsız Arama	2,47	8,41	77,64	Kolay
Baraka	2,87	6,35	66,95	Orta Güçlükte
Hırsız Kim?	2,67	11,33	61,99	Orta Güçlükte
Köstekli Saat	2,86	7,73	63,75	Orta Güçlükte
Kumların Altındaki Sır	2,63	9,00	69,67	Orta Güçlükte
Yıl Sonu Pikniği	2,85	6,29	67,92	Orta Güçlükte
Ağrı Dağı'na Tırmanış	2,70	14,28	53,08	Orta Güçlükte
Kral Mezarları	2,79	7,69	66,67	Orta Güçlükte
Ateş Böcekleriyle Dans	2,70	11,11	61,36	Orta Güçlükte

Tablo 3'e göre temel (A1-A2) ve orta (B1-B2) düzeyi için hazırlanan Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler adlı okuma kitabı içinde 20 metin yer almaktadır. Kitabın Ateşman (1997) okunabilirlik formülüne göre okunabilirlik puanı ve düzeyi bulunmaktadır. Buna göre elde edilen sonuçlardan hareketle 7 çok kolay düzey (Saklambaç, Bisiklet, Her Zamanki Kafede, Peribacaları, Denizden Gelen Mektup, Çikolatalı Gofret, Komşumuz Ahmet Amca), 5 kolay düzey (Kayıp Bavul, Acil, Gizemli Harita, Altın Bilezik, Cevapsız Arama) ve 8 orta güçlükte düzey (Baraka, Hırsız Kim? Köstekli Saat, Kumların Altındaki Sır, Yıl Sonu Pikniği, Ağrı Dağı'na

Tırmanış, Kral Mezarları, Ateş Böcekleriyle Dans) olduğu tespit edilmiştir. Kitapta yer alan temel (A1-A2) ve orta (B1-B2) düzeyi yabancı dil öğrencileri için hazırlanmış metinlerden elde edilen okunabilirlik ortalaması 78,14 puanla *kolay düzeyde* olduğu tespit edilmiştir. Ateşman okunabilirlik formülüne göre zor ve çok zor düzeylerde metin bulunmamaktadır.

Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler’i temel (A1-A2) ve orta (B1-B2) düzeyi için hazırlanmış metinlerin okunabilirliği Ateşman (1997) okunabilirlik formülüne göre çıkan verilerin dağılımı ise şu şekildedir:

Tablo 4 Ateşman Formülüne Göre Okunabilirlik Düzeylerinin Dağılımı

Tablo 4’te görüldüğü göre PIKTES projesinin Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi faaliyetleri kapsamında yabancı öğrenciler için destekleyici materyal olarak hazırlanan “Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler” setinde yer alan temel (A1-A2) ve orta düzeye (B1-B2) yönelik hazırlanmış 20 metnin Ateşman (1997) formülüne göre dağılımı verilmektedir. Hesaplamalar sonucunda elde edilen verilerden hareketle *çok zor* %0, *zor* %0, *kolay* %13, *çok kolay* %17 ve *orta düzey okuyucuların* %20 olduğu tespit edilmiştir. Ateşman (1997) formülünün tanımlamasına göre kitapta yer alan metinlerin *çoğunlukla* okunabilirlik düzeyi kolay ve okunabilirlik puanı 50-69 olduğu, tespit edilmektedir.

4.3. YABANCI ÖĞRENCİLER İÇİN TÜRKÇE HİKÂYELER KİTABINDA YER ALAN METİNLERİN ATEŞMAN (1997) VE ÇETİNKAYA-UZUN (2010) TÜRKÇENİN OKUNABİLİRLİK FORMÜLÜ'NE GÖRE VERİLERİN ORTALAMASINA YÖNELİK BULGULAR VE YORUM

Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler'i temel (A1-A2) ve orta (B1-B2) düzeyi için hazırlanmış metinlerin okunabilirliği Ateşman (1997) okunabilirlik formülü ve Çetinkaya-Uzun (2010) okunabilirlik formülüne göre incelenmiştir. Formüllere yönelik elde edilen okunabilirlik verileri şu şekildedir:

Tablo 5 Ateşman ve Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Verilerinin Ortalaması

Formül	Ortalama Sözcük Uzunluğu	Ortalama Cümle Uzunluğu	Ortalama Okunabilirlik Puanı	Okunabilirlik Düzeyleri
Ateşman (1997) Okunabilirlik Formülü	2,55	6,90	78,14	KOLAY
Çetinkaya-Uzun (2010) Okunabilirlik Formülü	2,50	6,08	48,82	EĞİTSEL

Tablo 5'e göre Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler adlı yabancı dil olarak Türkçe öğrencileri için temel (A1-A2) ve orta (B1-B2) düzeyi hazırlanmış okuma kitabında yer alan metinlerin okunabilirlik verilerinin ortalaması gösterilmektedir. Tabloya göre temel ve orta düzeydeki okuma kitaplarında yer alan metinlerin Ateşman (1997) okunabilirlik formülüne ortalama sözcük uzunluğu 2,55 iken Çetinkaya-Uzun (2010) okunabilirlik formülüne göre 2,50'dir. İnceleme kapsamında metinlerin ortalama cümle uzunluğu Ateşman (1997) okunabilirlik formülüne göre 6,90 iken Çetinkaya-Uzun (2010) okunabilirlik formülüne göre 6,08'dir. Hesaplanan metinlerin okunabilirlik düzeylerine bakıldığında ise temel ve orta düzeydeki kitapların okunabilirlikleri Ateşman (1997) formülüne göre 78,14 kolay düzey, Çetinkaya-Uzun (2010) formülüne göre 48,82 eğitsel düzey olarak tespit edilmiştir.

Temel (A1-A2) ve orta (B1-B2) düzeyi yabancı dil olarak Türkçe öğrenenler için hazırlanmış metinlerin Ateşman ve Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik formülü kapsamında düzey farkları:

Tablo 6 Ateşman ve Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Verilerinin Karşılaştırılması

Metin	Çetinkaya – Uzun Okunabilirlik Formülüne Göre Okunabilirlik Sayısı	Ateşman Okunabilirlik Formülüne Göre Okunabilirlik Sayısı
Saklambaç	53,68	91,73
Kayıp Bavul	49,74	84,25
Bisiklet	52,00	91,53
Her Zamanki Kafede	53,51	96,69
Acil	51,99	82,21
Gizemli Harita	48,41	79,31
Peribacaları	55,60	95,39
Denizden Gelen Mektup	50,85	90,19
Çikolatalı Gofret	53,31	94,85
Komşumuz Ahmet Amca	52,11	90,05
Altın Bilezik	47,46	77,66
Cevapsız Arama	41,73	77,64
Baraka	42,21	66,95
Hırsız Kim?	43,61	61,99
Köstekli Saat	41,85	63,75
Kumların Altındaki Sır	45,76	69,67
Yıl Sonu Pikniği	62,99	67,92
Ağrı Dağı'na Tırmanış	43,19	53,08
Kral Mezarları	41,95	66,67
Ateş Böcekleriyle Dans	44,57	61,36
ORTALAMA	48,82	78,14

	Çok Kolay		Eğitsel
	Kolay		Engelli
	Çok Zor		Bağımsız
	Zor		
	Orta		

TARTIŞMA ve SONUÇ

Aydın, E. (2021). “Yabancılar İçin Hazırlanmış Türkçe Okuma Kitaplarının Okunabilirlik Durumları” adlı makalesinde YEE tarafından hazırlanan Çocuk Hikâyeleri Dizisi (A1-A2) Ateşman ve Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülüne göre incelenmiştir. İnceleme kapsamında Ateşman formülüne göre A1 ve A2 düzeyi kolay, Çetinkaya-Uzun formülüne göre A1 kitabının bağımsız okuma ve A2 kitabının ise eğitsel okuma düzeyinde olduğunu tespit edilmiştir. Araştırmamız kapsamında incelenen yabancılar için hazırlanmış hikâye kitapları Ateşman okunabilirlik formülüne göre A1-A2 kolay, Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülüne göre ise bağımsız düzeydir. İki çalışmada da Ateşman’a göre kolay iken Çetinkaya-Uzun’a göre temel düzeyde farklılık görülmektedir.

Erişik, H. (2021). “Yabancılar için Türkçe okuma kitaplarının okunabilirliği: Türkçenin sesi Yunus Emre örneği” adlı makalesinde temel (A1-A2), orta (B1-B2) ve ileri (C1-C2) düzeyleri incelemiştir. İnceleme kapsamında yabancılar için hazırlanmış hikâye kitaplarının okunabilirlik puanı ve düzeyi Ateşman ve Çetinkaya-Uzun formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Sonucunda tüm düzeylerde Ateşman’a göre kolay düzey iken Çetinkaya-Uzun’a göre bağımsız okuma olduğu tespit edilmiştir. Ancak araştırmamız kapsamında yabancılar için hazırlanan okuma kitaplarının okunabilirlik puanları düzeye göre artış göstermektedir. Örneğin; A1 kolay iken B1 orta düzey olarak tespit edilmesi.

Şimşek, E. (2019). “Yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeyleri açısından incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde Gazi TÖMER Yabancılar İçin Türkçe, Ankara Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe ve Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim Türkçe ders kitapları A1-A2, B1-B2, C1-C2 düzeylerinde incelenmiştir. İnceleme kapsamında ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik durumlarının tespiti için Ateşman ve Çetinkaya-Uzun’un okunabilirlik formüllerinden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda *temel düzeyde*

Gazi TÖMER Yeni Hitit ve Yedi İklim kolay, *orta düzeyde* Gazi TÖMER orta güçlükte/engelli, Yedi İklim kolay/orta güçlükte ve Yeni Hitit orta/eğitsel olarak, ileri düzeyde Gazi TÖMER orta/engelli, Yeni Hitit zor/engelli ve Yedi İklim orta/engelli olarak tespit edilmiştir. Araştırmamız kapsamında yabancılar için hazırlanmış hikâye kitaplarında hiçbir düzeyde engelli ve zor düzeye rastlanılmamıştır. Temel düzeyde her iki çalışmada da kolay orta düzeyde orta güçlükte olduğu görülmektedir.

Mutlu, H.H. (2020) “Yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarında (İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti, Yedi İklim Öğretim Seti) yer alan metinlerin okunabilirlik düzeylerinin incelenmesi.” Adlı makalesinde Ateşman formülü kullanılarak hesaplanmış sonucunda İstanbul Yabancılar için Türkçe Seti kitaplarındaki durum *A1 ve A2’de kolay, B2 ve C1’de orta güçlükte* çıkarken, Yedi İklim Türkçe Seti’ndeki kitapların durumu *A1 ve A2 kolay, B2, C1, ve C2’de orta güçlükte* sonucuna ulaşılmış. Çalışmamızda da Ateşman formülüne göre temel düzey kolay olarak tespit edilirken orta düzey okunabilirlik puanı orta güçlükte olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özmen, C. (2019). “Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde metin değiştirim teknikleriyle öykülerin yeniden oluşturulması” adlı doktora tezinde 6 öykü kitabını A1-A2-B1 düzeyinde (Kayıp Eşyalar Bürosu, Fındık, Heykel, Kalemler, O Bakış, Perili Köşk) metin değiştirimi yöntemiyle ele almış özgün ve değiştirilmiş metin arasındaki farkları tespit etmeye çalışmıştır. İncelemede Çetinkaya-Uzun ve Bezirci-Yılmaz okunabilirlik formüllerinden yararlanılmıştır. Hikâyeler Bezirci-Yılmaz’a göre temel (A1-A2) ve orta düzeyde (B1) kolay, Çetinkaya-Uzun’a göre temel (A1-A2) ve orta düzeyde (B1) eğitsel olarak tespit edilmiştir. Çalışmamız kapsamında temel düzeyde hikâyelerin okunabilirliği kolay orta düzeyde ise orta güçlükte olduğu saptanmıştır.

Karatay, Bolat ve Güngör (2013), “Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik ve Anlaşılabilirliği” adlı makalesinde 6, 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarının okunabilirliği ve anlaşılabilirliği tespit edilmiştir. Metinler uzman görüşü ve çıkartmalı okunabilirlik formülünden yararlanılarak incelenmiştir. Sonuçlar doğrultusunda 6. Sınıf Türkçe ders kitabı öğretmen görüşüne göre “*kolay düzey*”

olarak çıksa da öğrencilerin anlama düzeyinin üzerinde olduğu tespit edilmiştir. 7. Sınıf Türkçe ders kitabı öğretmen görüşüne göre “*kolay ve orta düzeyde*” olsa da öğrencilerin anlama düzeylerinin üzerindedir. 8. Sınıf Türkçe ders kitabı ise öğretmenler tarafından “*kolay veya orta güçlükte metin*” düzeyi olarak kabul edilse de öğrenciler için “*zor*” olduğu tespit edilmiştir. Türkçe ders kitaplarının okunabilirlik ve anlaşılabilirlik sonuçları ile bu araştırma kapsamındaki okuma kitapları arasında çeşitli farklar belirlenmiştir. Bunlardan biri Karatay, Bolat ve Güngör’ün araştırmasındaki metinler kolaydan zora giderken bulgularımız da aynı sırayı takip etmektedir. Bir diğer fark ise 8. Sınıf Türkçe ders kitabında zor düzey çıkarken inceleme kapsamındaki hikâyelerde herhangi bir zorluk düzeyine rastlanılmamıştır. Bu da yabancılar için hazırlanmış hikâye kitaplarının okumaya olan ilgisini arttıracığı ve cesaretlendireceği anlamına gelerek olumlu bir etki olarak görülmektedir.

Okur ve Arı (2013), “6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirliği” adlı makalesinde ortaokul (6-7-8) Türkçe ders kitaplarının okunabilirlik durumlarını Ateşman ve Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formüllerine göre incelemiştir. Ateşman’a göre *6. Sınıf kolay 7. ve 8. Sınıf orta düzey* iken Çetinkaya-Uzun’a göre *6.7. ve 8. Sınıf eğitsel düzey* olarak karşımıza çıkmaktadır. Sınıf seviyesi yükseldikçe metinlerin okunabilirlik düzeyi de paralellik göstermiştir. Araştırmamız kapsamındaki hikâye kitaplarının zorluk düzeyi de hedef dil düzeyi ile orantılı bir artış göstermektedir.

Bağcı ve Ünal (2013), “İlköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeyi” adlı makalesinde çalışmamızda olduğu gibi Ateşman ve Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formüllerini kullanarak inceleme yapmıştır. Ateşman’a göre *orta düzey* iken Çetinkaya-Uzun’a göre *eğitsel düzey* sonucuna varılmıştır. 8. Sınıf öğrencilerin düzeyine uygun olması çalışmamızın hedef kitlesinin düzeyine yönelik yazılması ile benzerlik göstermektedir.

Teke (2016), “Çocuk edebiyatı yazarı Hasan Kallimci'nin öykülerinin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde yalnızca Ateşman okunabilirlik formülünden yararlandığı ve *kolay* sonucuna ulaştığı

görülmektedir. Çalışmamız kapsamında Suriyeli çocuklara yönelik yazılan hikâye kitaplarının okunabilirlikleri Ateşman formülüne göre *kolay* çıkması çalışmalar arasında doğru bir orantı olduğunu göstermektedir.

Zorbaz (2007), “Türkçe ders kitaplarındaki masalların kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine bir değerlendirme” adlı makalesinde ilköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan masal metinlerini Ateşman okunabilirlik formülünü kullanarak incelemiş ve *kolay düzey* sonucuna varmıştır. Çalışmamızda hikâyelerin çocuklar için yazıldığı göz önünde bulundurularak yazılan metinlerin Ateşman formülüne göre *kolay düzeyde* çıkması benzerlik göstermektedir.

Türkçe metinlerdeki ortalama hece uzunluğu kolay metinlerde 2.2 iken cümle uzunluğu 4 olarak belirtilmektedir. Buna göre iki formül kullanılarak hesaplanan çalışmada Ateşman formülüne göre 2.55 iken Çetinkaya-Uzun’a göre ise 2.50 olarak çıkmıştır. Buna göre Türkçenin ortalama hece uzunluğu Çetinkaya-Uzun formülüne daha yakın olarak tespit edilmiştir. Cümle uzunluğu Ateşman formülüne göre 6.90 iken Çetinkaya-Uzun’a göre 6.08’dir. Dolayısıyla Türkçenin ortalama cümle uzunluğu Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülünün uygun olduğu tespit edilmiştir.

Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler Kitabında Yer Alan Metinlerin Ateşman Okunabilirlik Formülüne Yönelik Sonuçları

Türkiye’de ilk Türkçe metinlerin okunabilirlik durumunu hesaplamak için 1997’de Ateşman tarafından geliştirilen formülle metinlerin düzeyleri 7 *çok kolay*, 5 *kolay* ve 8 *orta güçlükte* olarak tespit edilmiştir. Çok zor ve zor düzeylere rastlanılmamıştır. En fazla orta güçlükte diğer bir değişle okunabilirlik puanı 50 ila 69 arasında değişkenlik gösteren metinler oluşturmaktadır. Bunlar; *Baraka, Hırsız Kim? Köstekli Saat, Kumların Altındaki Sır, Yıl Sonu Pikniği, Ağrı Dağı’na Tırmanış, Kral Mezarları ve Ateş Böcekleriyle Dans*’dır. En az kolay düzeyde metinler yer almaktadır. Bunlara; *Kayıp Bavul, Acil, Gizemli Harita, Altın Bilezik ve Cevapsız Arama hikâyeleri* örnek olarak verilebilir.

Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler Kitabında Yer Alan Metinlerin Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Formülüne Yönelik Sonuçları

Türkçenin yapısına uygun olarak Çetinkaya-Uzun tarafından geliştirilen okunabilirlik formülüne göre metinlerin 8 bağımsız ve 12 eğitsel düzey olduğu tespit edilmiştir. Çetinkaya-Uzun'un (2010: 4) okunabilirlik formülüne göre bir metnin bağımsız olması okurun, herhangi bir yardım olmaksızın metni anlamlandırabileceği düzeydir. Çoğunlukla metinlerin eğitsel düzeye sahip olması Çetinkaya-Uzun formülüne göre okunabilirlik puanı 35-50 aralığında ve eğitim düzeyi 8.ve 9.sınıf olarak tanımlanmaktadır.

Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler Kitabında Yer Alan Metinlerin Ateşman ve Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Verilerinin Ortalamasına Yönelik Sonuçlar

Her iki formül arasındaki fark Ateşman'ın (1997) Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerini tanımlama ve sınıflandırmaya yönelik geliştirdiği formül Flesch'in 'okuma kolaylığı' olarak adlandırdığı İngilizce ve Türkçe yapısal farklılıklarından yola çıkarak Türkçeye uyarlamasıdır (Çetinkaya, 2010: 59) Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülü ise Türkçenin yapısına uygun olarak geliştirilmiştir. Dolayısıyla Ateşman'ın formülü için bir metnin ilk 100 kelimesi alınırken, Çetinkaya-Uzun formülü için metinde yer alan tüm kelimeler göz önünde bulundurularak hesaplanmaktadır. Böylece Türkçe için geliştirilen iki formül kullanılarak hesaplanan metinler arasında farklar oluşmaktadır. Hesaplanan metinler Ateşman okunabilirlik formülüne göre okunabilirlik puanı 78,14 okunabilirlik düzeyi kolay iken Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülüne göre okunabilirlik puanı 48,82 okunabilirlik düzeyi eğitsel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler Kitabında Yer Alan Metinlerin Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Formülüne Göre Okunabilirlik Düzeylerinin Dağılımına Yönelik Sonuçlar

İnceleme kapsamında PIKTES projesinin Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi faaliyetleri kapsamında yabancı öğrenciler için destekleyici materyal olarak hazırlanan "Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler" setinde yer alan 20 metnin Çetinkaya-Uzun (2010) okunabilirlik formülüne göre dağılımında en fazla %30 ile eğitsel düzey karşımıza çıkarken (%0) engelli düzeye rastlanılmamaktadır.

Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler Kitabında Yer Alan Metinlerin Ateşman Okunabilirlik Formülüne Göre Okunabilirlik Düzeylerinin Dağılımına Yönelik Sonuçlar

İnceleme kapsamında PIKTES projesinin Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi faaliyetleri kapsamında yabancı öğrenciler için destekleyici materyal olarak hazırlanan “Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler” setinde yer alan 20 metnin Ateşman (1997) okunabilirlik formülüne göre dağılımında *en fazla %20 orta güçlükte* iken *çok zor ve zor düzeylere (%0)* rastlanılmamaktadır.

ÖNERİLER

1. Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde kullanılacak metinlerin seçimi hedef dil öğrencisinin düzeyine uygun olmalı ve bu metinlerin ilgili kurumlara (TÖMER, YEE, TÜRKİYE MAARİF VAKFI vb.) dağıtımını yapılmalıdır. Böylece bazı uygulamaya okulları belirlenerek hedef dil öğrencisinin düzeyine uygunluğu tespit edilebilir.

2. Okutulması planlanan metinlerin anlama becerisini geliştirmesinin yanı sıra hedef dil öğrencisinde okuma sevgisi ve okuma alışkanlığı kazandırmasına da özen gösterilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan öğretmenin öğrencinin dil düzeyinin üstünde olduğunu düşündüğü metinlerin anlaşılabilirliğini sağlaması için başka bir kolay metinle destekleyebilir.

3. Yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında yabancı dil öğrencileri için hazırlanan okuma kitaplarına yönelik okunabilirlik ve anlaşılabilirlik açısından çalışmaların az olduğu görülmektedir. Bundan dolayı yazılan okuma kitapları incelendiğinde bu durum göz önüne alınabilir.

4. Okutulması planlanan hikâye kitaplarının hedef dil öğrencisinin ilgisini çekecek, gelişim düzeyine uygun, dil becerilerine yönelik olması gibi hususlara dikkat edilmelidir.

5. Yabancılar Türkçe öğretimine yönelik herhangi bir okunabilirlik formülü geliştirilmemiştir. Ana dil olarak Türkçe öğretiminde de kullanılan formüller başka dillerden Türkçeye uyarlanmış olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek ana dil gerekse yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde Türkçenin dilbilgisi yapısı göz önünde bulundurularak alanyazın uzmanları tarafından yeni formül geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Ateşman, E. (1997). Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. *Dil Dergisi*, 58, 71-74.
- Aydın, E. (2021). Yabancılar için hazırlanmış Türkçe okuma kitaplarının okunabilirlik durumları. *Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Dergisi*, 4 (2), 205-226.
- Bağcı, H. ve Ünal, Y. (2013). İlköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeyi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(3), 12-28.
- Baş, B. ve İnan Yıldız, F. (2015). 2. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin okunabilirlik açısından incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 52-61.
- Benzer, A. (2020). Yapay zekâya dayalı okunabilirlik formülüne doğru bir adım. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 5(1), 47-82.
- Bezirci, B. & Yılmaz, A. E. (2010). Metinlerin okunabilirliğinin ölçülmesi üzerine bir yazılım kütüphanesi ve Türkçe için yeni bir okunabilirlik ölçütü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi*, 12 (3), 49-62.
- Biçer, N. ve Alan, Y. (2017). Yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılan Yeni Hitit 3 ve İstanbul C1+ ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeylerinin karşılaştırılması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 1130-1139.
- Bolat, K. K. (2016). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik ve anlaşılabilirliği. Yüksek lisans Tezi*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Bolu.

- Bora, A. (2019). *Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik yönünden incelenmesi. Yüksek lisans tezi.* Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Erzincan.
- Bormuth, J. R. (1969). *Development of readability analysis.* Final Report, Project no. 7-0052, Contract No. OEC-3-7-070052-0326. Washington, D. C.: U.S. Office of Education, Bureau of Research, U.S. Department of Health, Education, and Welfare.
- Carrell, P. L. (1987). 'Readability in ESL,' *Reading in a Foreign Language*, 4-1: 21-37.
- Chall, J. S. (1988). *The beginning years. In Readability: Its Past, Present, and Future*, eds. B. L. Zakaluk and S. J. Samuels. Newark, DE: International Reading Association.
- D-AOBM (2013). Common european framework of reference for languages: learning, teaching, assessment companion volume with new descriptors, Council of Europe.
- D-AOBM (2021). *Diller için avrupa ortak başvuru metni: öğrenme, öğretme ve değerlendirme: Tamamlayıcı cilt*, Ankara: MEB yayınları.
- Duman, E. (2021). *A textlinguistic analysis on readability and textuality of English coursebooks used in Turkish high schools.* Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İngiliz Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- Coleman, E. B. (1965). "On understanding prose: some determiners of its complexity." *NSF Final Report GB-2604. Washington, D.C.: National Science Foundation.*
- Çetinkaya, G. (2010). *Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılması.* Yayınlanmış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Çetinkaya, G. ve Uzun, L. (2020). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik özellikleri. H. Ülper (Ed.), *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri* (ss. 141-155). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Çiftçi, Ö., Çeçen, M.A. ve Melanlıoğlu, D. (2007). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 206-219.
- Dale, E. ve Chall, J. S. (1949). The Concept of readability. *Elementary English*. 26 (1), 19-26.
- Demir, M. ve Çeçen, M.A. (2013). İlköğretim I-V. sınıflar Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi. *Millî Eğitim*, 197, 80-94
- Dubay, W. H. (2007). *Smart Language: Readers, Readability, and the Grading of Text*.
- Dubay, W.H. (2004). The Principles of Readability. U.S.: *Impact Information*. (949) 631-3309.
- Durukan, E. (2014). Metinlerin okunabilirlik düzeyleri ile öğrencilerin okuma becerileri arasındaki ilişki. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(3), 68-76. *Eğitim Yönetimi*, 1(1), s. 49-71
- Ekmekçi, F. Ö. (1991), Sözel Bellek ve Hatırlama, *Dilbilim Araştırmaları*, Hitit Yayınları, Ankara.
- Erdem, C. (2011). *Dil ve anlatım ders kitaplarındaki metinlerin kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine bir değerlendirme. Yüksek lisans tezi*. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türk Edebiyatı Bölümü Ankara.
- Erden, B. (2020). *The effects of collaborative writing on EFL students' attitudes, scores and paper readability*. Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İngiliz Dili Eğitimi Ana Bilim Dalı, İstanbul.

- Erişik, H. (2021). Yabancılar için Türkçe okuma kitaplarının okunabilirliği: Türkçenin sesi Yunus Emre örneği. *Journal of Sustainable Educational Studies*, 2(3), 1-14.
- Erol, H.F. (2014a). Yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarında okunabilirlik. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 50(50), 29-38.
- Erol, H.F. (2014b). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde temel seviyede kelime edinimi. Yayımlanmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
- François, T. ve Fairon, C. (2012). An “AI readability” formula for French as a foreign language. *In Proceedings of the 2012 Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing (EMNLP 2012)*, 466-477.
- Fry, E. (1975). The Readability Principle, *Language Arts*, 52-6, 847-851.
<https://www.jstor.org/stable/41961129>
- Göz, İ. (2003). *Yazılı Türkçenin kelime sıklığı sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Gkikas, D.C., Tzafilkou, K., Theodoridis, P.K. etc. (2022). How do text characteristics impact user engagement in social media posts: Modeling content readability, length, and hashtags number in Facebook. *International Journal of Information Management Data Insights*, 2, 1-9
- Halis, İ. (2002). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Hakim, A.A., Setyaningsih, E., Cahyaningrum, D. (2021). Examining the Readability Level of Reading Texts in English Textbook for Indonesian Senior High School. *Journal of English Language Studies*, 6 (1), 18-35.
- İskender, E. (2013). *Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kelime ve cümle yapılarıyla okunabilirlik düzeyleri arasındaki ilişki. Yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Trabzon.*

- Karadağ, E. (2010). Eğitim bilimleri doktora tezlerinde kullanılan araştırma modelleri: nitelik düzeyleri ve analitik hata tipleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 1 (1), 49-71.
- Karatay, H., Bolat, K.K., Güngör, H. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik ve anlaşılabilirliği. *The Journal of Academic Social Science Studies* 3 (3), 603-623.
- Karasar, N. (2012). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Karatay, H. (2018). *Okuma eğitimi kuram ve uygulama*. Ankara: Pegem Akademi.
- Klare, G. R. (1963). *The measurement of readability*. Ames, Iowa: Iowa State University Press.
- Klare, G. R. (1980). *The Formative Years*. Editors: S.J.Samuels and B.L. Zakaluk, Readability:Its Past, Present and Future.
- McLaughlin, G. H. (1969). "SMOG grading - a new readability formula," *Journal of reading* 22:639-646.
- MEB, (2021). "*Ders Kitaplarında Okunabilirlik*" Ders Kitapları ve Öğretim Materyalleri Daire Başkanlığı, Ankara: MEB yayınları.
- Memoğlu-Süleymanoğlu, H. (2014). *Türkçenin sıklık sözlüğü*. Ankara: Hatiboğlu Yayınları.
- Mert, E. (2013). The readability of the texts in the Turkish textbooks in Turkey. *Mersin University Journal of the Faculty of Education*, 9(3), 87-98.
- Mutlu, H.H. (2020). Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarında (İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti, Yedi İklim Öğretim Seti) yer alan metinlerin okunabilirlik düzeylerinin incelenmesi. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(22), 371-386.
- Okur, A. ve Arı, G. (2013). 6, 7, 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirliği. *İlköğretim Online*, 12(1), 202-226.

- Okur, A, Arı, G., Ersoyol, F. Ve Okur, E. (2013). Readability of Texts Turkish Textbooks in Grades 5. *Sakarya University Journal of Education*, 3 (2), 65-79.
- Ölker, G. (2011). Yazılı Türkçenin kelime sıklığı sözlüğü. Konya Kömen Yayınları.
- Özcan, K. (2020). *TÜBİTAK'ın yayımladığı sorun odaklı çocuk kitaplarının biçim-içerik ve okunabilirlik açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi*. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Özmen, C. (2019). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde metin değiştirim teknikleriyle öykülerin yeniden oluşturulması*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları, Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı, Ankara.
- Özkan, B. (2013). Yöntem ve Uygulama Açısından Türkiye Türkçesi Söz Varlığının Derlem Tabanlı Sözlüğü. *Bilig*, 66, 149-178.
- PIKTES, Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler, MEB yayınları.
- Powers, R. D., W. A. Sumner, and B. E. Kearl. (1958). "A recalculation of four readability formulas." *Journalism quarterly* 49:99-105.
- Reina, D., Silva, F.A.S., Lemes, S., Reina, D.R.M. (2021). "Grau de Legibilidade do Novo Relatório do Auditor Independente" *GESTÃO.Org: Revista Eletrônica de Gestão Organizacional*, 19(2), 151-168.
- Saracaloğlu, A.S., Bozkurt, N., Serin, O. (2003). Üniversite öğrencilerinin okuma ilgileri ve okuma alışkanlıklarını etkileyen faktörler. *Eğitim Araştırmaları Dergisi* 4 (12), 149-157
- Sezer, T. (2017). TS Corpus Project: An online Turkish Dictionary and TS DIY Corpus. *European Journal of Language and Literature Studies*, Sep-Dec 3 (3) 18-24.
- Spadaro, D., Robinson, L., & Smith, L. (1980). Assessing Readability of Patient Information Materials. *American journal of hospital pharmacy*, 37, 215-221.

- Steven M.F., Thomas J.P.Jr., Maurice F.Tassin (1992). Measuring readability: A comparison of accounting textbooks. *Journal of Accounting Education*, 10 (1), 151-161.
- Şimşek, E. (2019). *Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeyleri açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Şimşek, P. (2011). *Yabancılara Türkçe öğretiminde okuma metinleri ve yardımcı okuma kitapları üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Şimşek, P. (2017). Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde temel materyaller: okuma metinleri ve okuma kitapları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2017 (8), 211-225.
- Şimşek, R. (2019). *Subliminal bir güç göstergesi: yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ders kitapları*. Yayımlanmamış doktora tezi. İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Tan, A. (2020). *The impacts of extensive writing on EFL students' attitudes, scores and text readability*. Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İngiliz Dili Eğitimi Ana Bilim Dalı. İstanbul.
- Teke, S. (2016). *Çocuk edebiyatı yazarı Hasan Kallimci'nin öykülerinin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Sakarya.
- Temur, T. (2002). *İlköğretim 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metinler ile öğrenci kompozisyonlarının okunabilirlik düzeyleri açısından karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Tosunoğlu, M. ve Özlük, Y.Ö. (2011). Okunabilirlik ve ilköğretim 1. sınıf Türkçe ders kitabındaki düz yazı metnlerinin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi. *Millî Eğitim*, 189, 219-230.
- Todirascu, A., François, T., Gala, N., Fairon, C., Ligozat, A., ve Bernhard, D. (2013). Coherence and cohesion for the assessment of text readability. *Natural Language Processing and Cognitive Science*, 11-19.
- Tüfekçioğlu, B. (2022). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi açısından sözlükler*. Editörler: Boylu, E. ve İltar, L. Yabancı Dil Olarak Türkçe öğretimi. (6.Baskı) Pegem Akademi. Ankara.
- Vajjala, S. ve Lucic, I. (2018). OneStopEnglish corpus: A new corpus for automatic readability assessment and text simplification. *In Proceedings of the Thirteenth Workshop on Innovative Use of NLP for Building Educational Applications*, 297-304.
- Yaylı, D., ve Bayyurt, Y. (Eds.). (2009). *Yabancılara Türkçe Öğretimi: Politika Yöntem ve Beceriler*. Anı Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (12.baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, C. ve Okur, A. (2010). İlköğretim okullarındaki okuma etkinliklerinde göz ardı edilen bir konu: Sözcük öğretimi. *TÜBAR*, 27, 753-773.
- Yılmaz, F. ve Temiz, Ç. (2014). Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik durumları. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 2(1), 81-91.
- Zorbaz, K.Z. (2007). Türkçe ders kitaplarındaki masalların kelime – cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine bir değerlendirme. *Journal of Theory and Practice in Education*, 3(1), 87-101
- Zorbaz, K.Z. ve Köroğu, M. (2016). Gazi Tömer yabancılar için Türkçe öğretim setindeki metinlerin kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik

düzeyleyri. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(3), 2509-2524.

Xia, M., Kochmar E., ve Briscoe, T., (2019). Text Readability Assessment for Second Language Learners. [Lecture Notes in Computer Science](#).

EKLER

EK-1 Kitapların Kapak Örnekleri

EK-2 Kitapların İçinden Örnekler

- Hikmet sen iy misin? Yaralandın mı?
- Hayır, yaralanmadım. Gayet iyiyim... İnanmayacağın ama burada su birikintisi var. Mağaranın dibi yaklaşık 20 santim suyla kaplı. Ama hiçbir yerde çıkış göremiyorum.
- Tamam, sen sakın o! Bir çarşesine bakacağız.

— Hoş bulduk.

Begüm bazı soruları Ahmet'e sormak için sabırsızlanıyordu. Hemen söze girdi.

— Neler oluyor? Aslı bir hırsızlık olayı var, dedi ve başka da bir şey söylemedi.

— Evet Begüm. Bir hırsızlık olayı var. Ancak bu, diğer hırsızlık olaylarından biraz farklı. Evi inceledik ancak bir iz bulamadık. Ev sahipleri de bunu kamuoyuna duyurmak ve bu olaydan insanları haberdar etmek istediler. Bu nedenle sizi çağırdık. Bizim burada işimiz bitti. Polis merkezine dönmek zorundayız. Siz evin sahipleriyle görüşün. Ayırtılan onlar size anlatacaklar. Gideceğiniz yer dört numaralı daire.

Ahmet, ekip arkadaşlarıyla birlikte arabalarına binip gitti. Aslı ve Begüm de apartmanın ikinci katına çıkıp dört numaralı dairenin zilini çaldılar. Sonra birlikte yukarı çıktılar. Dairenin önünde genç bir çift onları karşıladı.

— Merhaba. Biz Anadolu Televizyonu'ndan geliyoruz. Ben Aslı, bu da arkadaşım Begüm. Haberciyiz. Bilgilerinizi, Ko-

